СЭКП-ниң XXI съездизинге төлептиг ужуражыыл!

Күрүнеге 2 миллион пудтан эвээш эвес тарааны берээл!

БИИ-ХЕМЧИЛЕРНИҢ СООНДАРЫЙ КАА-ХЕМЧИЛЕР БОЛГАШ ТАҢДЫЧЫЛАР РАПОРТТААН

БҮГҮ ЧУРТТАРНЫҢ ПРОЛЕТАРИЙЛЕРИ, КАТТЫЖЫҢАР!

ШЫН

СОВЕТ ЭВИЛЕЛИНИҢ КОММУНИСТИГ ПАРТИЯЗЫНЫҢ ТЫВА ОБЛАСТЬ БОЛГАШ КЫЗЫЛ ХООРАЙ КОМИТЕТТЕРИНИҢ, АЖЫЛЧЫ ЧОННАР ДЕПУТАТТАРЫНЫҢ ОБЛАСТЬ БОЛГАШ КЫЗЫЛ ХООРАЙ СОВЕТТЕРИНИҢ ОРГАНЫ

№ 187 (4157) | 1958 ч. сентябрь 20, суббота | Өртээ 20 коп.

СЭКП-ниң Таңды райкомунга Район Совединиң күүскомунга

Тараа белеткелдериниң күрүне планын сентябрьның 17-де 109 хуу күүсеткени-биле СЭКП-ниң Тыва обкому болгаш облкүүском эр, херээжен колхозчуларга, МТС-тиң болгаш совхозтарның ажылчыннарынга, механизаторларга болгаш көдээ ажыл-агыйның тускай эртемниглеринге, партия, совет болгаш комсомол ажылдакчыларынга, Таңды районнуң бүгү ажылчыларынга байыр чедирип тур.

Улус ажыл-агыйының бо чугула кампаниязын шиитпирлээринге тараа дужаарының планын 205 хуу күүсеткен Сталин аттыг, 165 хуу күүсеткен «Найырал», 160 хуу күүсеткен «Тиилелге» колхозтарның, 185 хуу күүсеткен «Межегей», 108 хуу күүсеткен «Элегес» совхозтарның тараажыларының идепкейлиг киржилгезин партияның область комитеди болгаш облкүүском онза демдеглеп тур.

Бо чылын күрүнеге бир миллион пуд эки шынарлыг тарааны садар күзелин илереткен Таңды районнуң көдээ ажыл-ишчилериниң бедик патриотчу чоруун партия обкому болгаш облкүүском сеткил ханыышкыны-биле демдеглеп, ол сөзүн алдарыы-биле күүседир деп быжыг идегелин илередип тур. Таңдычылар бүгү дужуттуг чоокку хүннер иштинде чидириг чокка ажаап алыр, эки шынарлыг үрезиннерни бүрүн хереглелиннге чедир урар, уставта көрдүнген үрезин болгаш мал чеми фондуларны тургузар болгаш долу үнелиг күш-хүннерин хандырар, ниитинниг мал ажылынга кыштагладыышкынны эки белеткээр, мал ажылының продукциязын дужаарының планын күүседир дээрзинге партия обкому болгаш облкүүском чигзинмес, ол болза; СЭКП-ниң XXI съездизинге районнуң ажылчы чоннарының дээре белээ болур.

СЭКП-НИҢ ТЫВА ОБКОМУ. ОБЛАСТЬ СОВЕДИНИҢ КҮҮСКОМУ.

Чедиишкиннерден чедиишкиннерже

БАЙ-ХААК. (Телефон-биле). Партияның XXI съездизинге болгаш Октябрь революциязының 41 чыл оюнга уткуштур социалистиг чарышка сырый каттышкан Таңды районнуң ажыл-ишчилери күрүнеге тараа белеткелиниң темпизин сөөлгү хүннерде дыка дүргедеткен. Районнуң тараажылары мооң мурнунда 900 муң пудтан эвээш эвес тараны күрүнеге бээрин хүлээнген турган. Сентябрьның 17-де район күрүнеге тараа садарының планын 108 хуу күүсеткеш, ам-даа немей 100 муң пуд тарааны дужаарын хүлээнген. Ынчангаш район бо чылын 1 миллион пудтан эвээш эвес тарааны күрүнеге киирер.

Күрүнеге тараа белеткелиниң планын Сталин аттыг колхоз (даргазы эш Рудин, парторганизация секретары эш Убаев) 205 хуу, «Найырал» колхоз (даргазы эш Михеев, парторганизация секретары эш Чепурной) 165,2 хуу, «Межегей» совхоз (директору эш Борисов, парторганизация секретары эш Иванов) 185,2 хуу күүсеткилээн.

Кызылдың даг экспедициязындан районнуң тараа ажаап алышкынына дузалажып келген чоланчылар Натальюшко, Заблоцкий, Рябенко олар дыка эки ажылдап турарынга районнуң партия, совет организациялары байыр чедирип турар.

«Кызыл партизан» колхозта ажылдап турар комбайнер эш Коровин «С-6» комбайн-биле хүн бүрүде 18 гектар тарааны ажаап, ниитизи-биле 253 гектар шөлдүң тараазын кестирген болгаш бөлдүрген. «Тиилелге» колхозта эш Серен-Торжу 240 гектар тарааны ажаап, хүн нормазын 200 хуу күүседип турар. Шак ындыг мурнакчылар хөйү-биле өзүп турар.

Маңаа холбаштыр четпестерни айтыры чугула. Организакчы ажылдың четпезиниң дугайын «Революцияның чалбыжы» колхозта байдал херечилеп турар. Ол колхоз (даргазы эш Диденко, парторганизация секретары Назын-оол) күрүнеге тараа садарын үүгле 38 хуу күүсеткен болгаш бүгү тараның 35-ле хуузун кескен. «Совет Россия» колхоз (даргазы эш Турген-оол) тараа ажаап алышкының болгаш белеткелин эң-не оожум темпилиг чорудып турар. Шак ындыг хожудаашкынны ажыл-агыйлар ниитти чедиишкиннериниң хөлегезинде туруп турарынга ам канчап-даа эптежир аргажок болгаш оларны мурнакчыларның деңнелинге чедир көдүрер херек.

Күрүнеге тараа садарының планын күүсеткеннер

* Чөөн-Хемчик районнуң «Коммунизмче орук» колхозу СЭКП-ниң XX съездизиниң төөгүлүг шиитпирлерин күүсеткишаан, күрүнеге тараа садып, дужаарының планын сентябрь 17-де 103,7 хуу күүсеткен. Артельдиң ажыл-ишчилери боттарының аргаларын санап көргеш, күрүнеге пландан ажыр 400 тонна тарааны садарын хүлээнгеннер. Артель оон ынай эвт, сүт дужаарының планын 150 хуу күүсеткен.

* Чаа-Хөл районнуң «Найырал» колхозу күрүнеге тараа садып дужаарының планын сентябрь 18-те 100 хуу күүсеткеш, сентябрь 25-те 18 муң пуд тарааны күрүнеге пландан ажыр садар дээш артельдиң тараажылары күженишкинниг ажылдап турар.

* Чөөн-Хемчик районнуң «Октябрь 30 чылы» колхозу күрүнеге тараа садып дужаарының планын сентябрь 17-де 100,7 хуу күүсеткеш, пландан ажыр 27 муң пуд тарааны садарын хүлээнген.

* Бии-Хем районнуң «Кызыл тараачын» колхозунуң ажыл-ишчилери 1700 га черниң тараазын ажаап алган болгаш күрүнеге тараа садып дужаарының планын хуусаа бетинде 110 хуу күүсеткеннер. Пландан ажыр күрүнеге 670 тонна тараа садар хүлээлгезин үргүлчүлеп турар.

Артель тараа культураларының 500 тонна, картофельдиң 115 тонна үрезиннерин уруп алган болгаш тарааның кезилдезин сентябрь 25-те доозар деп турар.

Колхозчуларның хүлээлгези

БАЙ-ХААК. (Телефон-биле). Партияның XXI съездизин чыылдырар дугайында СЭКП ТК-ниң Пленумунуң доктаалын Таңды районнуң колхозтары болгаш механизаторлары улуг көдүрлүүшкүнүг таныжып турар.

«Найырал» колхозтуң малчыннары СЭКП ТК-ның Пленумунуң доктаалын таныжарынга тураскааткан митингиге партияның XXI съездизин чыылдырар дугайын изии-биле деткип, каш хонук дургузунда 20 тонна сигенни белеткээрин шиитпирлээн. Аңаа киириштир 12 тоннаны белеткеп алган. Мал чемнериниң белеткелинде саанчылар С. Кунга, Чыртакай, инек кадарчылары О. Сенги, М. Дамдын олар киржип турар.

«Совет Россия» көдээ ажыл-агый артелиниң бүдүрүлге бригадаларының кежигүннери дужут ажаап алышкынын болгаш тараа белеткелдериниң талазы-биле сентябрь 20-те чедир күрүне-биле бүрүн санажырын шиитпирлээн.

Пленумнуң доктаалы ажыл-ишчилерни улам сорук киирип турар. Комбайнер Михайлов чаа тиилелгени чедип ап, хүн бүрүде 25—30 гектарны кестирип турар. Ол 8 ажыл хүннеринде 200 гектарны кестирген. Колхоз баштаар чери аңаа шилчиир Кызыл тукчугашты тывыскан болгаш акша шаңналыг берген. Комбайнер П. Иванов эде дерээн «С-6» комбайн-биле хүн бүрүде 45 гектар тарааны кестирип турар.

Сарыг-Сеп МТС-тиң комбайнери Федор Иванович Потылицын.

Комбайнер—ажаалгада шиитпирлиг кижи

Каа-Хемниң тараажыларының улуг тиилелгезинге комбайнерлер бир коскy шиитпирлиг рольду ойнааннар. Ленин орденниг Иван Васильевич Липин, Николай Шалагин, Георгий Росляков, Михаил Глушков болгаш Федор Потылицын база өске-даа хөй-хөй механизаторлар бо чылдың тараа ажаалдазынга эрестиг ажылдаан, район хуусаа бетинде сентябрь 16-да, күрүнеге тараа садар планны күүседирин хандырган.

Дужут ажаалдазының үезинде «Октябрь 14 чылы» колхозта ажылдап турар комбайнер Федор Иванович Потылицын улуг чедиишкинниг болган. Оон агрегады (тракторист Владимир Бычков, штурвальщик Владимир Сенютин, копнильщик Павел Потылицын) 305 гектар черниң тараазын «Сталинец-6»-биле эки шынарлыг ажаап алганнар. Ол агрегаттың күш-ажылчы чедиишкини колхозтуң болгаш районнуң бүгү ажылчыларының чедиишкининге немере болган.

Комбайнер эш Потылицын Октябрьның 41 чыл оюнга болгаш партияның XXI съездизинге алдар болдурган социалистиг чарышка киришкен, ам-даа 200 гектар черниң тараазын кестирерин хүлээнген. Оон агрегады ам Сарыг-Сеп ховузунда амыр-соксаал чок ажылдавышаан, тараа дээш демиселди үргүлчүлеп турар.

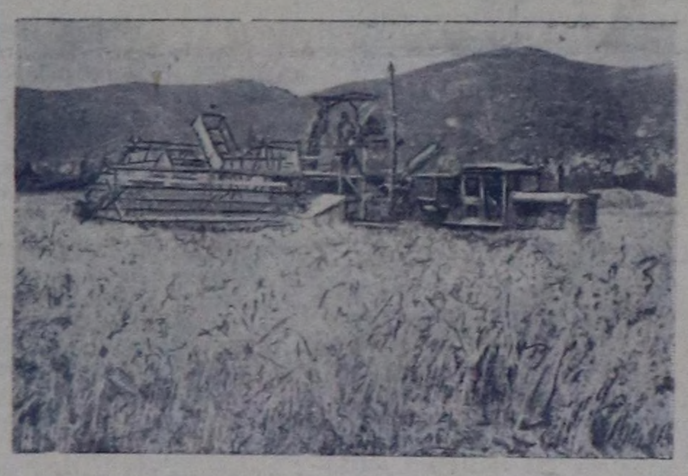

Чурукта: Сарыг-Сеп ховузунда тарааны комбайн-биле кезип турары.

354.000 пуд тараа

Районнуң тараажылары болгаш механизаторлары бо чылын тараа дээш демиселди шиитпирлиг күштелдиргеннер. Колхозтар 19.450 га черге тараа культураларын тарыыр планныг тургаш, 20331 ганы тарып. планын 104,5 хуу күүсеткеш, үнүш дужуттуг тараалаң шөлдерге 14.708 га кызыл-тасты, 3104 га суланы, 1980 га чиңге-тарааны, 538 га арбайны тарааннар. Механизаторлар часкы хову ажылдарын өй-шаанда доосказ, ооң чайгы ажаалдазын база эки чорутканнар.

Тараажыларның болгаш механизаторларның кызымаккай күш-ажылы бедик үре-түннелди берген. Тараалаң шөлдерни сырый, бедик чаагай тараа бүргээн. Баштайгы саннар өзугаар, районнуң колхозтары гектардан 20 центнерден эвээш эвес дужуттуг ажаап ап турарлар.

Районнуң тараажылары болгаш механизаторлары кызымаккай ажылдаанының түннелинде район күрүне мурнунга ыдыктыг хүлээлгезин—күрүнеге тарааны белеткел өртээн өзугаар садарын сентябрь 16-да, хуусаа бетинде 101,1 хуу күүсеткен. Күрүнеиниң шыгжавырынга чаа дужуттуг 354000 пуд тараазы кирген.

Районнуң колхозтары болгаш механизаторлар база бүгү тараажылар бо чылын дужут ажаалдазынга организастыг ужурашканнар. «Октябрь 30 чылы», «Бурунгаар», «Коммунизмче орук», «Тиилелге» болгаш Ленин аттыг колхозтар тарааны аңгылап ажаап алырын калбаа-биле практикага ажыглааны тарааның күрүне шыгжавырынга соксаал чок кирерин, ажылдың темпизин бедидерин хандырган. Оон ынай механизаторлар бо чылын тарааны шуут кезин кириптеринге чедир быжарын манавайн, үүгле лафеттиг жатказларның бүдүрүкчүлүүнге ынанмайн, «Сталинец-6» комбайнарны аңгылап ажаап алырынга таарыштыр кылгаш, ажылдап киргени база улуг рольдуг болган. Бо талазы-биле комбайнерлер Шалагин, Луценко («Октябрь 30 чылы» колхозта) чаартыкчы практиканы дидим эгелээннер.

Районнуң тараажылары күрүнеге тарааны белеткел өртээн өзугаар садарын күүсеткен үе—бүгү ажылышчилерниң база бир чедиишкинибиле холбашкан. Районнуң ажылышчилери сигген белеткелиниң болгаш силос салырының планын база күүсеткеннер.

Ынчалзажок районнуң тараажыларының болгаш механизаторларының мурнунда ам-даа улуг соруулга бар. Районнуң колхозтары боттарының аргаларын санап көргеш, күрүнеге пландан ажыр 400.000 пуд тарааны садарын хүлээнгеннер. Ол соруулганы арыг күүседириниң бүгү аргалары бар. Ам чугула үүл болза, тараажыларның ол патриотчу эгелээшкинин улам деткивишаан, тараа дээш демиселди улам күштүү-биле организастаары болур.

Районнуң колхозтарында ниитизи-биле тараа кезилдези үүгле орту чедип турар. Ынчангаш тарааны чидириг чокка, өй-шаанда ажаап алырының үрезин болгаш өске-даа фондуларны уруп алырының ажылдары ам-даа хүн айтырыындан дүшпээн. Районда «Кызыл тук» колхозта ам-даа хөй тараа сыпта турбушаан. «Тиилелге», Ленин аттыг база «Кызыл тук» колхозтарда ангылап ажаар арга-биле кезип каан, ам-даа бастыртынмаан тараалар хөй болуп турар. Маңаа подборщиктериниң эң будүрүкчүлүг, соксаал чок ажылы негеттинин турар.

Тараа дээш демиселге өрткен чылларда бар болуп тургулаан чамдык шын эвес практикадан чайлаары база чугула боop турар. Мурнунда чылларда чамдык колхозтарның удуртукчулары күрүнеге тараа дужаалдазы доосту бээрге, ам сагыш амыр чорукка алзыр, ажылдың темпизин кошкадыр чоруктар турган. Ооң хараазы-биле «Совет Тыва», «Коммунизмче орук» болгаш «Бурунгаар» колхозтарга тараның үрелип баксыраар чоруу бар болуп турган.

Ажык шаңнарда, сушилкалар чоогунда әлээн хөй тараалар арыглаттынмаан болгаш кургаттынмаан чыдып турары тараажыларны оожургалга таварыштырар аргажок. Оон ынай районнуң колхозтарында картофель болгаш ногаа ажаалдазы ам-даа кошкак темп-биле чоруп турарын база уттуп болбас.

Ам районнуң колхозтары, бүгү ажыл-ишчилер, ооң иштинде тараажылар болгаш механизаторлар Октябрьның 41 чыл оюнга, партияның XXI съездизинге төлептиг ужуражыр дээш социалистиг чарышты калбартып эгелээннер.

Тараа дээш демисел-биле кады районнуң ажыл-ишчилериниң мурнунда база бир улуг соруулга бар. Ол болза, мал кыштагладыышкынынга үлегерлиг белеткеннери болур. Ынчангаш чер-черде тараалар шөлдеринде чыдып турар саваңнарны мал чеминге белеткеп, ажаап алыры база чугула ажыл болур.

Районнуң тараажылары тараа дээш демиселди ам-даа күштүү-биле уламчылавышаан, пландан ажыр 400.000 пуд тарааны садары—областың 2 миллиондан эвээш эвес тарааны Төрээн чуртка бээр деп хүлээлгезинге салыышкын болур.

Мурнакчыларның үлегери-биле

Районда «Октябрь 30 чылы» колхоз тараа дужаалдазын бир дугаарында күүсеткеш, пландан ажыр 600 тонна тарааны дужаарын хүлээнгеш, районнуң өске колхозтарын кыйгырган. «Октябрь 30 чылы» колхоз ол алган хүлээлгезин ам күүседипкен. Ооң дараазында «Бурунгаар» колхоз планын күүсеткеш, 90.000 пуд тарааны садарын хүлээнген. Ол хүлээлге ам чедиишкиннии-биле боттанып турар.

Ол мурнакчы ажыл-агыйларның үлегерин районнуң өске-даа колхозтары изии-биле деткип турарлар. «Коммунизмче орук», «Ленинчи орук» болгаш Ленин аттыг колхозтар күрүнеге тараа садар планын чедиишкинниг күүсеткилээн, мурнакчыларның үлегери-биле күрүнеге тарааны пландан дашкаар садарын изии-биле уламчылап турарлар.

«Октябрь 14 чылы» колхоз планныг онаалда күүсеттинери билек, мурнакчыларның үлегери-биле тарааны пландан ажыр садарынче киришкеннер. Ол колхозтуң Теп болгаш Саргалда шаңнарында тарааны арыглаары, кургадыры, күрүнеге садары хайнытып эгелээн.

Бо колхозтарның колхозчулары болгаш механизаторлары Октябрьниң социалистиг Улуг революциязының 41 чыл болур оюн база партияның XXI съездизин күш-ажылчы чедиишкиннериг уткуур талазы-биле социалистиг чарышка алган хүлээлгезин амыдыралга боттандырар талазы-биле күженишкинниг ажылдап турарлар.

Дужут ажаалдазы, күрүнеге тараа садары, мал чеминиң белеткели-биле чергелештир ниитиниң малының өдек-кыштагларын кышка удур белеткээр ажылдар колхозтарда база-ла чедиишкинниг чоруттунуп турар.

Чурукта: «Октябрь 14 чылы» колхозтуң тараажыларының пландан ажыр дужаар тараазын зернопогрузчик-биле машинага чүдүүп турары.

Тараа—бүгү улустуң байлаа

Каа-Хемниң тараажылары-биле кады тараа дээш демиселге Кызыл хоорайның, Абаканның чоланчылары, Кызылдың болгаш район төвүнүң өөредилге черлериниң студентилери, ажылчыннары болгаш албан-хаакчылары база идепкейлиг киришкен болгаш ам-даа киришпишаан турарлар. «Тараа дээш демисел — бүгү улустуң херээ!»—бо лозунг Каа-Хемниң шөлдеринде ажылдап турар кижилерниң ыдыктыг хүлээлгези боop турар.

«Тувпродснабтың» чоланчызы Георгий Степанович Марьясов бодунуң «ЗИЛ-164» машиназы-биле ол бүгү улустуң херээнге, тараа дээш демиселге эң идепкейлиг киришкен. Ол хүнде 3—4 рейстерни кылып, төп тараа дужаар пунктуга 12—16 тонна тарааны эккээп дужаап турган.

«Октябрь 30 чылы» колхозтуң тараажылары эш Марьясовту бистиң «Георгийвис, Гошавыс» дижип турарлар.

Чурукта: чоланчы Георгий Степанович Марьясов.

БАЙ-СӨӨТТЕ ХОВУ ТУРЛААНДА

Хемниң ол-бо чарыында бугалар кыдыгларында талдар дестеринде саваң чадырлар, чашпан-сигенге барык дуй үгледип алгылаан кезек-кезек тараа оруннары, ында-мында чанында саваңнарны үен-даан үндүр каггылап каан, ортузунда баглаштыг шаңнар, ооң чоогунда бөрзук ижээнинден кастынган довурак ышкаш тараа шыгжап турар уургайлардан үнген төң моргуктар, чадырлардан болгаш чер одаглардан шөйлүп үнген ыштар—бо бүгү Бай-Сөөт хемниң тараажыларының күскy дужут алыр үеде амыдыралының чурумалы турган.

Кезек-кезек тараа оруннарында ийи-үш кижилер тарааны шуут холбиле ийикпе, хол кадыыры-биле кезип, күдүннешкен, бичии-бичии моожалар кылдыр кужактап белген, хар чок кара черге-ле чыдыгыр шанакка тараа салгаш, шаңнарже сөөрткен, эртен даң хаазазындан эгелээш, кежээ имир дүшкүже кожуглуг шарылар тарааны базып шүжүлешкен, ол-бо шоюрлуңнаан, кежээ шарларны шаңдан үндүрүпкенде, хемни куду чывар эгелеп кээрге, тарааны арыглаар дээш, хүүрек-биле ускаш, дээрже октаанындан эстеп үнген боктар шөйүлген, чашпан ширбилдер-биле ооң кырында богун ушта ширбээн; бичии-ле чай аразында чемге хереглээр дээш, тарааны, согаашка ургаш, төккүледир каккан, доңгаңнашкан—бо бүгү шаанда Бай-Сөөт хемниң күскy тараа үезинде шимчээшкининиң чурумалы турган.

Тараа ажаалдазы доосту бээр. Шыырак ажыт-наалыг кижилер тараазын барбаларга ургаш, чүдүргүлээш, күзеглериинче болгаш кыштагларынче алгаш баар, а ядыы арат-тар—уургайларга хөмгүлээш, кырын саваң-биле базырып каарлар. Тараанын савазы уш-баш чок төктүп чыдып каар, ону мал чеминге күрлап аарын кым-даа бодавас.

Шаанда араттар быдаргай хуу ажылдыг чоруур үеде Бай-Сөөт хемге күскy тараа ажаалдазы ынчаар эртип турган.

Ооң бээр үр-даа болбаан, каш-ла чылдар эрткен, ынчаарда комбайнер Иван Васильевич Липиниң чүүүн тыртып алыр дээш, Баяадай белинге чорувуста безин ол күзүн аңаа кижилер чурттаар өөделиг турлаг турбаан. Комбайнерге чүвениң ужуруу чугаалап бээривиске, аажок тар бичии вагончугаш иштинден аржыыл, саваңны арай деп тып алгаш, Бай-Сөөттүң агым суунга барып чунуп ап турганы-даа сагыш-бодалда хевээр арткан. Ынчан механизаторлар бичии вагончугаштарга сыңмарлажып чурттап турганнар, а тараажылар дүне болу бээрге-ле шуглакдежээн алгылааш, саваң иштинче күскелер ышкаш үттеп кире бээрлер. Эртен туруп чемненир үе чедип кээрге, олар оортан, саваң аразындан үнгүлеп кээрлер. Чадагай шөлде одагда ыжын-бузун бурулаткан поварже аяктарын сунгаш, чемин урдуруп алырлар. Азыглыг чунар демирге чунар, арыг-шеверни бүрүн сагыыр ындыг таарымчалыг байдал чок турган.

Ол үеде коллективтиг ажыл-агый быжыгып догуннаан турган-даа болза, ажыл-ишчилерге таарымчалыг байдалды тургуспаанны дораан-на каракка көстүр турган. Ынчалзажок ол үеми шаандакы Бай-Сөөтке деңнээр ужур чок: он-он га черлерни тудуштур аңдарган тракторлар, комбайннар диңмирээн, машиналар караңнадыр шуушкан, чоннуң, күрүнеиниң күүү-шыдалы дораан-на көстүр. Ол хиреде хову турлаа чок турган.

Федоровка көдээ Советте «Октябрь 30 чылы» колхозтуң баштаар чери, ында партия организациязы материалдыг чаагайжыдылгаларның тургузукчуларының чуртталгазын экижидер дугайында айтырыгны тургускаш, ону чедиишкиниг шиитпирлээни дыка өөрүнчүг.

Бай-Сөөттү өрү чоктап орарга, кайы оранчоктан-на, дее ол Баяадай даанның белиинде кызыл тук хөлбеңейиин киискин турары көстүр. Чоокшулаан тудум-на ында турлагның, столованың, чунар бажыңның крышалыг улуг тудуглары оорга-зындан эгелээш, чоорту көстүп келирлер. Ында хову турлаа магалыг-ла оран-суур. Ооң иниити хемчээли 9х15 дөрбелчин метр. Коридорлуг, хөлеп каан гарниитиг, дөрт улуг өрөөлдерлиг, аңаа 50—60 кижи чурттаарын бодап кылган. Өрөөлдерде чайгап турар илчирбелерлиг, кылаң-кылаң баштарлыг, чымчак демир оруннарны салгылап каан. Өрөөл бүрүзүнүң иштинде чырык, арыг-шевер, чурттаксанчыг. Бир өрөөлде приемник-даа бар. Стол кырында таалы, шыдыраа, ханада доппшулуур, эдер хааржак. Аңаа Москваның үүү тода, чоок дыңналып кээп турар. Столовая база таарымчалыг туттунган. Ында столдарны чаа клеенкалар-биле шыпкылап каан. Кухнязы база эптиг, ооң соңгазынга баргаш, чемни алгаш, столга олурупкаш, шөлээн чемненип алыр. Повар Татьяна Кузьмична Спрыгина хлебти эптиг кескилээш, тавактарга үзүү хөлбеңейиин турар семис эъттиг, картошкалыг, согуналыг, лавр бүрүзү-биле амдан киирип каан мүнүү көзенек кырынга эккээп салып бээр.

Турлагда кежээлер база хөлүг эртип турар: аныктар арыгланып чунуп каапкаш, дээрбектей туруп-каш, эдер хааржак ийикпе, доппшулуур аялгазын эдертир танцылаар, ырлажып ойнаар, кино көөр азы лекция ийикпе, беседа дыңнаар.

Суббота хүнү чедип кээрге, механизаторлар болгаш колхозчулар аптараларын ажыткылааш, аржыыл, саваңын алгаш, чунар бажыңга барып чунуп, кактынып алгаш, арынары хүрен кызыл апаргылаан илчирбелиг оруннарында шөлээн дыштанып чыткылаарлар.

— Турлаанар-даа кежээ-дир аа? —деп, колхозта партия организациязының секретары эш Кимей биле трактор бригадазының бригадири эш Коногоров оларга айтыраан-даа, үнелээн-даа шинчи-биле чугаладым.

Даргалар удур-дедир көрүшкеш, харыылааннар:

— Ам-даа элек турлаг-дыр ийин.

— Бүгү чүве таарымчалыг экидир.

— Э-э-э, чок, — дээш эш Коногоров чугаалай-дыр:—Сайгылгаан чырыы база турар апаар. Маңаа бичии хөделдирикчи херек. Оовус ам-даа тургустунгаалак.

Бодавыже, бригадирниң харыызынга таарышпаанны-ла ол боор, бир өлээн улгады берген колхозчу чугаалай-дыр:

— Мындыг эки бажынга, чымчак орунга дужуметтер безин каяа удуп чорааннар боор, шаа кээрге ол-дур, —ам мен ажылдавышаан, удуп, дыштанып черлиг болдум.

Бай-Сөөт хемге шаанда күзүн тараа ажаап алышкыны канчаар эртип турганын билир кижи хөйну сактып, бодап кээр. Биеэ саваң чадырлар, чадагай одаглар ам читкен. Кезек-кезек тараа оруннары ам дудушкан, ооң туржук, Баяадай белиниң кажан шагда тарып чорбаан делгем шөлүн тараа шыпкан. Бай-Сөөт хем ам чазртынган. Ында хамык ажыл-ишти будүрүп, оран суурну чаартып турар кижилер бажыңтурлагда чурттап, ажылдап турарлар.

Кижилерниң ажылдаарынга болгаш чурттаарынга таарымчалыг байдалды тургусканы күш-ажылга оларның идепкейин көдүрген. Тараажылар биле механизаторлар часкы шөл ажылдарын 9 ажыл хүннеринде, бедик агротехниктиг деңнелге эртиргеш, чаагай дужуттуг өстүрүп алганнар. Колхоз районда бир дугаарында күрүне-биле санашкан, ам онаалдалыг планын барык 200 хуу чыгыы күүседип турар.

Бай-Сөөтте турлаг — материалдыг чаагайжыдылгаларның тургузукчуларының турлаа. Ында Ленин орденниг комбайнер Липин, механизаторлар Даваалай, Уранай, Бегелоол, Луценко, Шалагин, Кузнецов, Казаков болгаш өскелер-даа база онон колхозчулар чурттап, ажылдап турарлар.

С. ТАМБА.

«Октябрь 30 чылы» колхоз, Бай-Сөөт.

ПАРТИЙЖИ АМЫДЫРАЛ

КОММУНИСТЕРНИҢ МАРКСИСЧИ-ЛЕНИНЧИ ӨӨРЕДИЛГЕЗИ ОРГАНИЗАСТЫГ ЭГЕЛЭЭН

Коммунистерниң болгаш партия кежигүнү эвес активтин политиктиг өөредилгезин бо чылын организастыг чорудары-биле СЭКП Чаа-Хөл райкому белгүмнерни, школаларны, семинарланы дыңнакчылар-биле четчеләр дээш, райкомнуң чамдык ажыллакчыларын партия эге организацияларынга дузалажыр кылдыр чоруткулаан.

Олар партия чырыдышкынының четкизинге дыңнакчыларны болгаш пропагандистерни шилип алырда оларның кижи бүрүзү-биле беседаларны кылып, политиктиг өөредилгениң кандыг хевирин шилип алыр дугайында оларның эки туразын болгаш сонуургалын барымдаалап чоруткан.

Бо өөредилге чылында районга аңгы-бүрү хевириниң 20 белгүмнери болгаш школалары ажылдаар. Аңаа шупту 209 коммунистер, 37 комсомолчулар болгаш партия кежигүнү эвес 64 кижи өөренир.

Белгүмнериң болгаш школаларның ажылын удуртуру-биле теоретиктиг билии бедик, партийжи-пропаганда ажылының талазы-биле дуржулгалыг 27 пропагандистерни райком бадылаан.

Бо өөредилге чылында марксисчи-ленинчи теорияны 20 ажыг кижи бот-кичээл-биле өөренир. Ол эштерге лекциялар, беседалар, консультациялар кылыры-биле райкомнуң секретарьларын болгаш районнуң өске-даа удуртур ажылдакчыларын бадылаан.

Ленин аттыг колхозта партия организациязы (секретары эш Шактар), «Бурунгаар» колхозта партия организациязы (секретары эш Сундуй), Чаа-Хөл МТС-тиң партия организациязы (секретары эш Лопсан) коммунистерниң болгаш партия кежигүнү эвес активтиң политиктиг өөредилгезин бо чылын бедик шынарлыг чорудар дээш өлөөн ажылдарны чоруткан. Олар ында коммунистер болгаш партия кежигүнү эвес актив-биле баш бурунгаар беседаларны кылып, пропагандистерни шилип алгаш, партия хуралдарынга чугаалажып көрген.

Партия чырыдышкынының четкизин четчеләриниң талазы-биле районнуң чамдык партия эге организацияларынга четпестер тургулаан деп чүвени айтыр херек. Ылаңгыя «Найырал» колхозта партия организациязы (секретары эш Дойнур), Чаа-Хөл райпода болгаш ортумак школада партия организациялары (секретарьлары эштер Потылицын, Елкова) олар ол коллективтерге политбелгүмнерни тургузар, дыңнакчыларны болгаш пропагандистерни шилип алыр талазы-биле амдыгаа чедир ажыл чоруттаан.

Т. ШЫЫРАП.

Чөптүг шүгүмчүлелдер

Облпотребсоюзтуң автотранспорт конторазының партбюрозунуң ажылының дугайында иletkелди парторганизация секретары эш Крицын коммунистериң отчёт-соңгулдалыг хуралынга кылып берген.

Сөөлгү отчёттуг чылдың иштинде транспорт конторазы бодунуң мурнунда салдынган сорулгаларны чедиишкиниг күүсеткенин илеткелчи демдеглээн. Контораның транспортчулары бо чылдың сес айларында чүк сөөртүлгезиниң планын тонна-километр талазы-биле 115,5 хуу, тонна талазы-биле 124,7 хуу күүсеткен. Автопарктың техниказының белен болур чоруу өкижээн. Бир эвес эрткен чылдың бо-ла үезинде 11545 литр бензин камнаттынган турган болза, ам 40155 тонналы камнап алган. Шак ындыг чедиишкиннерлиг болур дээш АТК-ның партия организациязы ажылчын, албан-хаакчылар оргузунга организакчы болгаш кижизидикчи ажылдарны чүгээр чоруткан хурал демдеглээн.

Ынчалза-даа партбюронуң, ооң секретары эш Крицынның ажылында, бүдүрүлгеге партийжи сагылга-чурум дээш демиселде, масса-политиктиг ажылда улуг четпестер барын коммунистер шыңгыы шүгүмчүлээннер. Бүдүрүлгеге күш-ажылдың сагылга-чурумун үрээр чоруктуң фактылары бар.

Коммунист эш Дудкин санал бергеш, септелге мастерскаязының начальниги эш Губинни шүгүмчүлээн: — эш Губин бодунуң ол онаашкан ажылынга харысалга чок чоруткуу көргүзүп турар. Автомашиналарны септеп турарының шынары дыка чавыс, чамдыкта ол машиналар каш-ла хонганда бо-ла септелгеде кирип келген тургулаар. Эш Губин ол четпестерни узуткаарының хемчеглерин алырының орнунга, бо-ла арагалай берген турар—деп, ол чугаалаан.

СЭКП кежигүнүнге кандидат эш Лопатин сес алгаш, Кызылдан Бай-Тайга чедир автомашина оруунуң эжиживейн турарының дугайын чугаалаваш, бо талазы-биле областың машина-орук станциязы шиитпирлиг хемчеглер алза чогуурун санаалдаан.

Коммунист эш Кирилловский облпотребсоюзтуң баштаар черинин, ооң даргазы эш Арланмайның адрезинге чөптүг шүгүмчүлел кылган. — Ол аппараттың ажылдакчылары чер-черге ховар бөрүш, ажыл шагының хөй нуруузун кабинеттерге олура эрттирип турарлар. Эш Арланмай боду бистиң АТК-выстың девискээринге чангыс-даа катап чорбаан болгаш ында ажылчыннар-биле кээп чугаалажып көрбөөн. Белеткелдер килдизи ногаалар болгаш картофель белеткелин организастаар талазы-биле четпес ажылдап турар. Машиналар чүк чүдүрер база дүжүрер черлерге дыка үр тургулаар, ооң түннелинде АТК когаралга таваржып турар—деп, ол шүгүмчүлээн.

Бо отчёт-соңгулдалыг хуралга коммунистериң илереткени четпестерни узуткаар, шүгүмчүлелчи саналдарны амыдыралга боттандырар талазы-биле шиитпирлиг хемчеглерни алырын чаа соңгуттурган партбюродан, ооң секретары болган эш Кузиндеи хурал негээн.

Л. КУРГАНСКИЙ.

„Крокодил колхозта чоруп тур“

Барыын-Хемчик районнуң Эргиг-Барлык көдээ Советтиң клубунга бо чылдың чазынындан эгелеп «Крокодил колхозта чоруп тур» деп сатиралыг хана солунун үндүрүп эгелээн. Ол үеден бээр аңаа карикатура чуруктарлыг хөй материалдарны бижип үндүрген, колхоз бүдүрүлгезинде четпестерни болгаш аңгы-аңгы колхозчуларның культура амыдыралында, аажы-чаңында таарымча чок түүлдерни илередип турган.

Ылаңгыя мал чеми белеткээриниң болгаш дүжүт ажаап алыышкынының үезинде солунуун номер бүрүзүнге ак-сеткилдиг, эки үлегерчижек көргүзүп турар мурнакчы кижилерни мактап, ажылда четпестерни, күш-ажылдың сагылга-чурумун үреп турар кижилерни шыңгыы шүгүмчүлеп турар.

Колхозта партия организациязының секретары эш Семис-оол хаза солунуңу ажылын өкижилериниге улуг кичээнгейни салып турар.

Ч. САНДАК.

Тождудан медээ

АДЫР-КЕЖИГ. (Радио-биле). СЭКП-ниң әалчег чок XXI съездизин чыылдырар дугайында СЭКП ТК-ның Пленумунуң доктаалының дугайын Тожу районнуң «Совет Тыва» колхозунуң коммунистериниң нинти хуралы чугаалашкан.

Бистиң Төрөөн чуртувусту улус ажыл-агыйының хөгжүлдезиниң чаа улуг планнарын партия бодунуң әалчег чок съездизин чыылдырган чугаалажыр деп турарын хуралдың бүгү киржикчилери изии-биле деткип, колхозчулар оргузунга бо дугайында тайылбыр ажылдарын калбартырын хүлээнген.

Партияның ам болур XXI съездизинге база Октябрь революциязының 41 чыл оюнга уткуштур социалистиг чарышка сырый каттыжарынче ында бүгү колхозчуларны партия хуралы кыйгырган.

Колхоз мал чеминге силос салыышкынының планын ажыр күүсеткен, а сигеннин ам күүседип турар. Колхозчулар амгы үеде тараа болгаш картофель ажаап алыышкынын чорудуп, эки дүжүттү ап турар.

Артельдиң аңчылары бо чылын 930 мун ажыг рубльдиң өлүүн күрүнеге киирерин хүлээнген. Аңчылар ам аңныыр сезонунга белеткел ажылдарын чорудуп эгелей берген. Сезон эгелээрге 160 аңчыларны аткарып үндүрерин партия хуралы шиитпирлээн.

КӨДЭЭ АЖЫЛ-АГЫЙ АЖЫЛДАРЫН ЧЕДИИШКИННИГ ЧОРУДАРЫ—СЭКП-НИҢ XXI СЪЕЗДИЗИНГЕ БИСТИҢ ТӨЛЕПТИГ БЕЛЕЭВИС

★ ★ ★

ШЫН ШИИТПИР

Малга чем белеткээринге бедик көргүзүүлерни чедип алганы дээш СЭКП райкомнарының болгаш райкүүскомнарның киирип келгенин ёзугаар моон адаанда мурнакчыларны областың Хүндүлел самбыразынга киирген.

Эрзин район

Э. Севилбаа—«Чаа орук» колхоз. Аът машинаазы-биле хүнде 3,5 гектарның сигенин кестирер норманы 4,5 гектар кылдыр күүседип турар.

Ш. Кыныраа.—«Кызыл сылдыс» колхозта аныяктар звенозунуң удуртукчузу. Ооң звенозу мал чеми белеткээриниң хүн онаалдазын үргүлчү ажыр күүседип келген.

М. Минчээ — «Коммунизмче орук» колхоз. Хөпээн сөөрттүрүнүн хүн нормазын 170 хуу күүседип турар.

Ш. Сүгдүр.—«Мөрен» колхозта тракторист. Хүнде 18 гектарның сигенин кестирер онаалданы үргүлчү ажыр күүседип келген.

Д. Күдерек—«Мөрен» колхоз. Сараат салырынга хүнде ийи норманы күүседип турар.

А. Доктымал—«Чаа орук» колхоз. Сиген бөлериниң онаалдазын хүнде 145 хуу күүседип турар.

С. Чадамба—«Кызыл сылдыс» колхоз. Аът машинаазы-биле 3,5 гектарның орнунга 6 гектарның сигенин кестирип турар.

Өвүр район

«Торгалыг» колхоз (даргазы эш Мирчин, парторганизация секретары эш Седен) сиген белеткээриниң планын сентябрь 1-де 100 хуу, силос салырын—101,1 хуу күүсеткен.

Хорумнуг-Ой сүт-бараан фермазының («Кызыл тук» колхозтуң) коллективи—ам чеми белеткээриниң планын 105 хуу күүсеткен.

С. Х. Кончукай—«Коммунизмче орук» колхоз. Аът машинаазыбиле сиген кестиреринин хүн онаалдазын 145 хуу күүседип турар.

Т. Д. Карамай—«Торгалыг» колхоз. Хөпээн сөөрттүрүнүн норманы 150 хуу күүседип турар.

М. Ч. Очур-оол—«Коммунизмче орук» колхозтуң кукуруза звенозунуң удуртукчузу. Звено гектар бүрүзүнден 200 центнер ногаан массаны ажаап алган.

М. Д. Күр-Базыр—«Коммунизмче орук» колхозтуң Бора-Шайда звено удуртукчузу. Ооң звенозу сиген белеткээриниң планын ажыр-күүсеткен.

Чурукта: мурнакчы комбайнер Бавуунуң митингиге чүве чугаалап турары.

Фото С. Феоктистовтуу.

Чаа-Хөл районнуң ажыл-ишчилери СЭКП ТК-ның Пленумунуң партияның әалчег чок XXI съездизин чыылдырар дугайында шиитпирин улуг түүлдүгүүшкүн-биле уткаан болгаш партияның съездизинге алдар кылдыр бедиткен социалистиг хүлээлгелерни алганнар. Эң ылаңгыя Ленин аттыг колхозтуң Улуг-Хову деп черде тараажыларының митингизинге СЭКП райкомунуң секретары эш Бегзи Пленум дугайында доңчу чүве чугаалаан болгаш районнуң ажыл-ишчилериниң мурнунда салдынган кол-бол сорулгаларны айыткан.

— Бистиң кол-ла сорулгавыс болза, дүжүт ажаап алыышкының кыска хуусаада доозун, мал кыштагладыышкынынга үлегерлиг белеткенин болур.

Колхозта трактор бригадазының мурнакчы комбайнери эш Бавуу сес алгаш, мынча дээн:

— СЭКП-ниң XXI съездизи бистиң ажыл-агыйымыстың улам ыңай өөрүлдезиниң контроль чурагайларын айтыр. Ынчангаш ол шиитпирге сеткилимниң ханызындан байыр чедирип, хүн нормазын 200 хуу чедир күүседип азы, 8 ганың орнунга 16 га чедир кезип, гектардан ортумаа-биле 16—20 центнер дүжүтү ажаап алыр мен.

Ооң соонда бригадир Ортун-оол болгаш өскелер-даа чүве чугаалап, бедиткен хүлээлгени алганнар. Ленин аттыг колхоз пландан дашкаар 100 тонна тараады садар дээн.

Чаа-Хөл районнуң ажыл-ишчилери съездиге алдар кылдыр немелде 500 тонна, ылаңгыя «Тиилелге» колхоз 300 тонна тараады дужаарын хүлээнген.

„Ак-Эриктиң“ колхозчуларында

САМАГАЛДАЙ. (Телефон-биле). Тес-Хем районнуң «Ак-Эрик» көдээ ажыл-агый артелиниң колхозчулары СЭКП-ниң XXI съездизин чыылдырар дугайында медээни күшажылчы көдурлүүшкүн-биле уткувушаан, а ол съездиге чедиишкиннинг ужуражыр дээш социалистиг хүлээлгелерни ап турарлар.

Колхоз амгы үеде күрүнеге дүк, эзт, сүт садарының планнарын бүрүн күүсеткен. Мал чемнери четчир саннны-биле белеткеттинген. Бо чылын тутса чогуур тудугларын доосканн.

Чоокта чаа колхозчуларның нинти хуралы болган. Партияның XXI съездизин ажыл-агыйжы чедиишкиннерлиг уткуурунуң дугайында күзелдерин ол хуралга санал берген кижи бүрүзү илередип турган.

— Бистиң колхозувустуң ажыл-агыйын мал ажылы колдап турар. Ынчанташ малдың баш санын өстүрери, ооң продуктулуун бедидери бистиң чугула хүлээлгевис. Шупту төрүүр хойларны тарып боозадыр бис. Ам 300 баш хойну тарыдывыс. Мал кыштагладыышкынынга белеткелдерни чорудуп тур бис. СЭКП-ниң сентябрь Пленумунуң шиитпирлери бистерни күш-ажылчы чорукче улам сорук киирип турардыр—деп, хойжу эш Лыкаа чугаалаан.

Бедик хүлээлге

БАЙ-ХААК. (Телефон-биле). «Партияның әалчег чок XXI съездизин чыылдырар дугайында» СЭКП ТК-ның сентябрь Пленумунуң доктаалын танышкан хуралыга «Совет Россия» көдээ ажыл-агый артелиниң кежигүннери бедик хүлээлгелерни алган.

Малдың ажаалдазын улам-на күштелдиргеш, дүжүт ажаалдазын дүргедедип, тараады чидириг чокка ажаап алгаш, пландан дашкаар 500 тонна тараады, 50 тонна сүттү, 30 тонна эзтти күрүнеге садарын хүлээнген.

Үстүнде сорулгаларны күүседир дээш Октябрьның социалистиг революциязының 41 чыл болур байырлалынга болгаш партияның әалчег чок XXI съездизинге алдар болдурган социалистиг чарышты колхозчулар улам-на калбарткан ажылдап турарлар.

Ховунуң ажыл-ишчилеринге

Бай-Тайга райкүүскомнуң культура кылдызының организастаараны культура бригадазы чоокта чаа «Найырал» колхозтуң ховуу бригадазында ажылдап турар колхозчуларга ийи кезек черге концерт көргүскеннер. Ылаңгыя эш Мартайоолдуң янзы-бүрү тыва аялгаларны баян-биле күүсеткилээнин, «Чечектен, тайбың» болгаш «Совет черде» деп шулуктерни эш Чусумаанның номчугулаанын көрүкчүлер улуу-биле сонуурганнар.

Культура бригадазы районнуң оон өске колхозтарынга база чоругулаан.

С. ИРГИТ.

Дүжүт ажаап алыышкынында культура-массалыг ажыл

Чөөн-Хемчик районнуң Культура бажыңының культбригадазы автоклуб-биле кады сиген кезилдезиниң үезинде болгаш дүжүт ажаап алыышкынының өйүнде колхозтарга, оларның ховуу бригадаларынга үргүлчү чоруп келген.

Бригада болза, бо аразында «Коммунизмче орук», «Хорум-Даг», «Большевик», «Искра», «Октябрьның 40 чыл ою», «Октябрьның 30 чыл ою», Ленин аттыг колхозтарга чоругулап, концерттерни, киноларны көргүскүлээн болгаш радио дамчыдылгаларын организастагылааннар.

Бригаданың чораан чери бүрүзүнге колхозчулар ооң киржикчилерин чылыы-биле хүлээп ап, четиргенин илередип турганнар.

М. СЕДИП.

Чаа чедиишкиннер-биле уткуур бис

САРЫГ-СЕП. (Телефон-биле). Бай-Хем районнуң колхозчулары болгаш механизаторлары СЭКП-ниң XXI съездизин чыылдырар дугайында СЭКП ТК-ның Пленумунуң доктаалын улуг сорук киришкиниг чугаалажып турар.

«Коммунизмче орук» көдээ ажылагый артелиниң теп шаңда тараа сайгарып база күргадып турар колхозчуларының болгаш механизаторларының хуралыга СЭКП ТК-ның сентябрь Пленумунуң доктаалын танышканының соонда сушилканың машинизи эш Калинин сес алгаш:

— СЭКП-ниң XXI съездизи контроль чурагайларны айтыр. Олар болза, бистиң ажыл-агыйымыстың улам ыңайты хөгжүлдезин тодаргайдаар. Мен ол съездини чыылдырарынга сеткилимниң ханызындан өөрүп, күрүнеге тараа садарының талазы-биле онаалданы дүрген күүседир дээш сушилканың үзүктел чок ажылын хандырарын хүлээнип тур мен—дээн.

Эш Калининниң чугаазын олурушканнар адыш часкаашкыннары-биле деткээннер.

Сарыг-Булуң сүт-бараан фермазының малчыннарының хуралыга саанчы Таисья Гущина болгаш ооңдаа өскелер санал берип чүве чугаалааннар.

— Мен бо чылын менээ быжыглаан инек бүрүзүнден 1500 килограмм сүт саар деп хүлээлге алган мен. Партияның XXI съездизинге алдар кылдыр ол хүлээлгемни Улуг Октябрьның 41 чыл оюнга чедир күүседирин хүлээнип тур мен—деп эш Т. Гущина чугаалаан.

Шарагай сүт-бараан фермазының малчыннарының, артельдиң ховуларында ажылдап турар колхозчуларның болгаш механизаторларның ортузунга СЭКП-ниң XXI съездизин чыылдырар дугайында СЭКП ТК-ның Пленумунуң доктаалын танышкан хуралдар бедик көдурлүүшкүннүг байдалга эрткен.

Ленин аттыг колхозта дүжүт ажаап алыышкыны, күрүнеге тараа садары, хой кыргылдазы; тудуг ажылы хайныышкынныг чоруп турар. СЭКП ТК-ның Пленумунуң доктаалын таныжарының талазы-биле колхозчуларның болгаш механизаторларның хуралдары чер болганга болуп эрткилээн. Ол болуушкунга алдар кылдыр эр, херээжен колхозчулар, механизаторлар бедиткен хүлээлгелерни алганнар.

Сарыг-Сеп МТС-тиң механизаторлары болгаш септекчилери СЭКП-ниң XXI съездизин чыылдырар дугайында доктаалга харыы кылдыр бедиткен хүлээлгелерни ап турар.

СЭКП ТК-ның Пленумунуң доктаалын изии-биле деткивишаан, дартан эш Яблонский ховуларда ажылдап турар механизаторларның чагыгларын саадал чокка күүседирин, бүдүрер ажылдың хүн нормазын 150—180 хуу күүседирин хүлээнген.

МТС-тиң автопарыгының ажылдакчылары чүк сөөртүлгезиниң чыл планын оларның мурнунда хүлээнгени ышкаш Улуг Октябрьның 41 чыл оюнга чедир әвес, а октябрь 15-ке чедир күүседирин шиитпирлээн.

Эштер Чернов, Прокудин оларның удуртуп турары трактор бригадаларының механизаторлары тараа культураларының ажаап алыышкынын сентябрь 20-ге чедир доозарын хүлээнген.

МТС-тиң септелге мастерскаязының ажылдакчылары тракторлар болгаш көдээ ажыл-агый машиналарының септелгезиниң планын октябрь 1-ге чедир 120 хуу күүседирин шиитпирлээн.

Ажаап алыышкынны дүргедедир

Колхозчу шөлдериниң күскү чурумалы бир-ле онза көрүштүг болгаш тараажының сеткилин өөрүп келир кандыг-ла бир онзагай аялгалыг. Ак хар дег сула биле кызыл-тас чаргалашкан. Байлак дүжүттү ажааган жатказларның, комбайннарның даажы биле тараа сөөрткен автомашиналарның моторунуң хөөмейи холуужуп, тараалаң шөлдүн шапкын амыдыралы эгелээр.

Ырак эвесте кызыл түгү көстүп турар шаңче тараа сөөрткен автомашина углаан, соонга чүгле куу доозун артырын кааш чиде берген. Шаңда ажыл кидин түлүк. Комбайннардан тараа сөөртүп келген машиналар-биле карыштыр күрүнеге садар тараады сөөрткеннери хапканнар. Тергелиг тевелерлиг оолдар база-ла тараады эккеп оваалаан турганнар.

Чаа-Хөл районнуң «Тиилелге» колхозунуң Терезинде ховуу турлаанның бөгүнгү амыдыралы шак-ла ындыг. Аңаа харын савацнар бөле иткилээн тракторларның даажы болгаш ойнап-хөглээн аныяктарның өткүт үннери немежир.

Терезин ховузу — колхозтуң кол тарылга шөлү. Ында 1494 гектар тараа культураларын, ооң иштинде 840 гектар кызыл-тасты тараан. Бедик дүжүттү өстүрүп алыр дээш колхозчулар күжениишкиниг ажылдап, чайгы суггарылганы эрганизастаан. Колхоз күрүнеге 350 тонна тараа садар планныг турган, ону сентябрь чаазында-ла доосканн болгаш пландан дашкаар 300 тонна тараа дужаар деп хүлээлге алган, ооң ам чүс ажыг тонналын дужаап алган. Терезин ховузунуң дүжүү бир гектардан-на ортумаа-биле 15-16 центнер, а чамдык черлерде 24-26 центнер чедип турар.

Чаа дүжүттү чидириг чок ажаап алырынга Биче-оол Биженейниң трактор бригадазы улуг дузаны көргүзүп турар. Ында Шактар, Мишин, Попов дээн ышкаш мурнакчы комбайнерлер хөй. Чижээлээрге, Шактар «С-4» деп боду чоруур комбайн-биле хүнде 8 гектар черниң дүжүдүн ажаап алыр нормалыг турган, ону 150—200 хуу чедир күүседип турар. Ол сөөлгү он хонукта 154 га черниң тараазын кескеш, 247 тонна дүжүттү ажаап алган. Шактар чамдык хүннерде 16,9 га черни кезип турар.

Ол-ла районнуң девискээринде Шанчы деп чер «Найырал», «Бурунгаар» колхозтарның кол тарылга шөлү болуп турар. Ында чүгле «Найырал» колхозтуң безин 1300 гектар черде тараа культуралары тарыттынган. «Бурунгаар» колхозтуң Шанчыда болгаш Кара-Ховуда кызыл-тастарының дүжүдү тергиин эки. Шанчыда 730 гектар кызыл-тастың үнүжү дески болгаш арыг. Баштайгы шенелде саналашкында бир гектар 50,8 центнер дүжүттү берген. Кара-Ховуда тараа оон-даа эки. Кайы-даа ховуларның байлак дүжүдүн массалыы-биле ажаап ап эгелээн. «Найырал» колхоз Булакта тарааларын төндүр ажаагаш, Шанчыда барганы ол.

Чаа дүжүттү чидириг чокка долузу-биле ажаап алырынче Ленин аттыг болгаш «Найырал» колхозтар шоолуг кичээнгей салбайн турар. Ленин аттыг колхоз күрүнеге тараа садарының планын сөөлгү он хонуктуң түннели-биле алырга чүгле чаа үжен хуу ажырып турар. Колхозтуң Улуг-Ховуда тараазы амдаа долузу-биле ажаап алдынмаан болгаш Оорүгда тараазынга көнгүс хол дегбээн. Колхоз даргазы Мактар ховуу турлаганарынга барып, ажылды үргүлчү удуртурунуң орнунга, харын ховуга ховар келир аалчының бирээзи болуп турар. Колхозтуң күрүне-биле санажыры болгаш тараазны доза ажаап алыры ам-даа элек болгай.

Ол ышкаш «Найырал» колхозтуң Шанчыда ховуу турлаанда мобилизацияга келген педагогика институдунуң студентилери болгаш МТС-тиң хөй санныг техниказы кандыг-даа ажыл чок каш хонук туруп келген. Студентилер хүннүң-не шаң эжер болгаш шаңда чыдар каш-ла тонна арбайны хол-биле долгаар сортировкага арыглап, шагда-ла келген изип чыдар тараалаары ынай-бөөр өжери-биле кызыгаарлаттынганнар. Ол тарааның хемчээли эргидеги хевээр доктаамал. Ол сортировкадан аңгыда ында кандыг-даа техника чок. Студентилер сентябрь бештен эгелээш, бир недель иштинде район төвүнче чүгле үш машина сула чоруткан.

С. НАТПИТ-ООЛ.

Чөөн-Хемчик районнуң Чадаана МТС-зинин комбайнери М. Пигалев Ленин аттыг колхозтуң ховуларында тараа кестирип, дүжүт ажаап алыышкынының планын хүн бүрү 120—150 хуу күүседип турар.

Чурукта: комбайнер М. Пигалев комбайнның штурвалында.

Фото С. Феоктистовтуу.

Чоннуң кадыкшылы дээш

Бай-Тайга районнуң «Мурнакчы» колхозунда кижи эмчилери эштер В. Пивненко болгаш Р. Борисова чоннуң кадыкшылы дээш кызымаккай ажылдап турарлар. Олар чонга өөлдек болгаш колхозчуларнын бажыңнарынга барып, олар-биле беседаларны үргүлчү чорудып турар, кижилерни эптиг өөлдек дыңнангыры-биле хүлөөп ап турар.

Колхозтуң баштаар чери-биле болгаш суур Совети-биле олар доктаамал харылзаалыг, оларның хуралдарынга үргүлчү олуржуп, саналдарын, сүмелерин берип турарлар. Чоок-даа, ырак-даа черлерге бачым аарыглар болган болза, олар ол дораан хемчегни алырлар, ындыг үелерде дүн-хүн-даа дивес дузалаарлар.

Ындыг болзажок, бо эштерниң ажылында чамдык четпестер бар, оларны чок кылып алырын оларга сүмелөөр болза чогуур. Үүл дээрге суурнуң арыг-шеверин экижидер талазы-биле колхоз баштаар черинден, суур Совединден негелдени четпес салып турарлар. Чижээлөөрге, школадан өске чаңгыс-даа бажың чанында арыгланыр бажың чок, чамдыкта кандыг-бир аарыгларны эмнээринге эмнер чок болу бээр үүлдер база бар.

Үстүнде айытқан эмнелге ажылдакчыларының ажылынга хүн бүрүнүң дузаламчызын көргүзер, айытқан четпестерни үзүткаар талазы-биле суур Совети болгаш колхозтуң баштаар чери кичээнгейни салыр болза чогуур.

Ч. ОЧУР.

Мал чемнерин белеткээрин ам-даа үргүлчүлеп турар

Өвүр районнуң «Коммунизмче орук» колхозунуң ажыл-ишчилери ортиниң малынга 3811 тонна ситенни, 1340 тонна силосту белеткээн, ынчангаш мал чемнери белеткээриниң планын ажыр күүсеткен.

Бора-Шайда эш Күр-Базырның удуртқан бригадазы 1575 тонна сигенни белеткээр турган 1826 тоннаны белеткээн. Эштер Күнзедмаа, Кара-кыс хол кадыырлары-биле хүнде 0,40 гектар сигенни кезер турган 0,50 — 0,60 гектарны кезип турган. Колхозчулар мал чемнерин белеткээрин үргүлчүлеп турар.

Ш. САНДЫЙ.

Ангор өшкүлерни өстүрер

Сүт-Хөл районнуң «Алдан Маадыр» колхозунуң өшкү кадарчылары О. Быштак-оол бо чылын 219 өшкүден 231 анайны, О. Хербаа 211 өшкүден 219 анайны менди өстүрген. Ол анайлар шупту ангор уксаанның хайнактары болур. Колхозтуң бо мурнакчы кадарчылары чоокку чылдарда ангор уксааның өшкүлерин көвүдедир сорулгалыг ажылдап турарлар.

Кадарчы Быштак-оол бо чылын сиген белеткелинге идепкейлиг киришкен болгаш 300 өшкү кирер кажааны боду тудуп ап турар. Ол бо чылын 200 ажыг өшкүден 100 кг дүктү кыргааш, колхозунга дужааган. О. Хербаа оон база тудак чок ажылдап турар. Ол 300 өшкү кирер кажааның тудуун доозуп алган болгаш дажын, хараганын ашгап алган 3 га чериниң сигенин кезип алган.

Б. ОНДАР.

Хой фермазында магазин

Бай-Тайга районнуң Мөген-Бүренде № 1 хой фермазының малчыннарында садыг эки ажылдап турар. Оон эргелекчизи эш Шагдыр болунуң хүлөөнген ажылын ак-сеткилдиг күүседип, колхозтуң малчыннарын чугула хереглелдиг бараннары-биле үзүткел чок хандырып турар. Садыгжы бараан саарылгазының ай, квартал планнарын ажыр күүседип келген. Ылаңгыя үшкү кварталда 10 муң рубльдиг бараннарын садар тургаш, 27 муң ажыг рубльдин, янзы-бүрү бараннарын садып саарган. Мөген-Бүренниң магазининде идик-хеп, аяқсава болгаш аъш-чем аймаа үзүктел чок турар.

Садыгжы эш Шагдыр кышкы үеде садыглаары-биле бирги болгаш ийги сорттуң 6 тонна хире далганын болгаш аъш-чемниң өске-даа курлавырларын белеткеп алган.

Чөптүг негелде

Радио удазынының чагыларын чаартыр дээш район төвү-биле кожа турар «Найырал» колхозче радио дамчыдылгазын чорутпастаанындан бээр ам үш ай ашкан. Чагылар ам-даа чаартынмаан.

Районнуң харылзаа конторазының начальниги эш Гиро колхозчуларның радиолары сентябрь 1-дея өгелеп чугаалап өгелөөр деп аазаашкынны берген. Ынчалза-даа радио дамчыдылгазы ам-даа дыңналбайн турар. Ындыг турбуже районнуң харылзаа конторазы август айда радио хөлезини дээш колхозтан 216 рубльди негеп турары өлдептиг. Радио дамчыдылгазын дарый организастаарын колхозчулар негеп турарлар.

Д. АГБААН.

Чаа-Хөл район.

Көдээ ажыл-агый үндүрүүн боттандырып чорударда хоойлуну хажыдып болбас

1953 чылда ССРЭ-ниң Дээди Совединиң бешки сессиязының хүлөөп алганы көдээ ажыл-агый үндүрүүнүң дугайында хоойлу ажыл-агыйлар бүрүзүнден хавырар үндүрүгнүң хемчөөлин дыка чиигедирин хандырган.

Бистиң обласка 1952 чылда ол үндүрүг 2171,9 муң рубль турган болза, бо чылын 838,3 муң рубль болуп турар. Оон аңгыда назылап кырааннарның 1098 ажыл-агыйлары бо үндүрүгден шуут хосталган, шериг албанныгларның, Ада-чурт дайынының инвалидгеринин, көдээде ажылдап турар тускай эртемнигленнинг, сууржуң амыдыралче шилчип турар араттарның, күрүнеңиң ыяш белеткелинче болгаш өске-даа ажылдарже организастыг барын ажылдай берген колхозчуларның ажыл-агыйларынга болгаш өскелерге-даа ниитизи-биле 134,6 муң рубль түүнүг азы бүгү көдээ ажыл-агый үндүрүүнүң 16 хуузу хемчөөлдиг чиигелделерни көргүзүп турар.

Бо үндүрүгнүң хавырылдазын чөп боттандырары чүгле саң-хөө органнарының өвес, а харын партия, совет органнарының политиктиг болгаш ажыл-агыйжы чугула сорулгазы болур.

Бистиң областа көдээ ажыл-агый үндүрүүнүң, бо чылгы хавырылдазының баштайгы түүнделери болза, партияның болгаш чазактың үндүрүг политиказы-биле колдуунда дүгжүп турар.

Ындыг болза-даа чамдык районнарда бо талазы-биле болгулап турар улуг четпестерниң дугайын ыыттавайн эртип болбас. Чижээ, Тожу районнуң Тоора-Хем көдээ Соведи П. Борисов, М. Саая, Т. Килин оларның болгаш өскелерниң-даа өгбүлелеринде ажылдап шыдаар аргалыг болгаш хөлезиленип азы колхозтарда ажылдавайн турар кежигүннери бар турда-ла, ындыг ажылагыйларны хоойлуда айытканын ёзугаар хуу ажылдыг кылдыр санавайн, а колхозчу ажыл-агыйлар кылдыр санаашы, үндүрүг онаап турган. Чаа-Хөл районнуң Ак-Туруг көдээ Соведи бодунуң ажыглалында аъттыг, 2 саар инектиг болгаш 2 казыраларлыг, 4 хаваннарлыг чурттап турар хамааты Л. Лобачевту хуу ажылдыг кылдыр санаар ужурлуг турда, ону колхозчу кылдыр санап турганы илерээн.

Өске бир чижек. Тожу районнуң Сыстыг-Хем көдээ Совединде ажылчын И. Посохин, А. Иванов оларның ажыл-агыйларын колхозчу ажыл-агыйлар кылдыр санааш, үндүрүглерин чиигедири хоойлуда көрдүнген турда оларга ийи дакпыр лар үндүрүгү онаарган, ол-ла Тоора-Хем көдээ Соведи Ала-чурт дайынының II бөлүктүң инвалиди, ийи бичии ургуларлыг ажылчын А. Чистяковтуң ажыл-агыйын хоойлу ёзугаар үндүрүглен бүрүн хостаар ужурлуг турда, 50 хуу хостаан. Азас көдээ Совет күш-ажылдың II бөлүктүң инвалиди Д. Бараанның ажыл-агыйындан хоойлу ёзугаар үндүрүгүнүң 50 хуузун чиигедир турда, ону барымдаалаваан.

Ол-ла районда өг-бүлезинде ажылдап шыдаар аргалыг үш кежигүннерлиг К. Ак, ийи кежигүннерлиг К. Караазылай болгаш өскелериндеа ажыл-агыйларын үндүрүгден шуут хостааны хоойлуга дүүшпес болган. Каа-Хем районнуң Федоровка көдээ Соведи 6 ажыл-агыйларны үндүрүг онаар бүрүткелге киирбээн, оон иштинде аъттыг, инектиг болгаш кажаа чанында 0,15 га тарылгалыг хамааты В. Казанцевтиң ажыл-агыйын хуу ажылдыларга дөмей кылдыр көргеш, 120 рубльди онааган болза чогуур турган ийик.

Көдээ ажыл-агый үндүрүүн онаарда болгаш чиигелделерни тыпсырда саң-хөөнүң чамдык ажылдакчылары хоойлуга чөрүштүр хажыдышкынларны болдурбушаан, оон-биле чамдык хамаатыларның талазынан чөптүг чемелөөшкинни болгаш хомудалдарны өскүдүп турарлар.

1958 чылдың бюджедин чедишкинниг күүседири ажылчы чоннар депутаттарының район Советтериниң бюджеттеринге бүрүнү-биле кирер көдээ ажыл-агый үндүрүүн бүрүн болгаш чогуур үезинде чылдырарындан хөй үүлдер талазы-биле хамааржыр. Ынчангаш көдээ ажыл-агый үндүрүүнүң чылдаларын чогуур хуусааларында болгаш бүрүн хандырганда район бүрүзүнүң улус ажыл-агый болгаш социал-культура талазы-биле хемчегларын чүгле ынчаарда ам чедишкинниг боттандырып болур.

Көдээ ажыл-агый үндүрүүнүң чылдаларын чүгле доктааттынган хуусааларында эвес, а харын хуусаа бетинде күүседип болурунуң бүгү аргалары бистиң областа бар. Ындыг турда-ла 8 айларның дургузунда кирген чылдаларның түнелинден ап көөрге, бо талазы-биле эки көргүзүглүг Эрзин, Барыын-Хемчик, Сүт-Хөл районнар-биле чергелештир чамдык районнарда оон чылдалары чогуур үезинде хандыртынмаан. Ылаңгыя Каа-Хем районда 15 муң, Улуг-Хем районда 13 муң, Танды районда 9 муң рубль түүнүг акша сентябрь 1-ге чедир хавыртынмаан.

Бай-Тайга районнуң Бай-Тал, Тээли көдээ Советтеринде 164 төлекчилер август 1-ге чедир үндүрүг төлевээннер. Чүгле ол ийи көдээ Советтерде 5182 рубль түүнүг акша өре болуп арткан. Тес-Хем районнуң Самагалдай көдээ Совединде 168 төлекчилер май 1-те чедир үндүрүг төлевээн турганнар. Каа-Хем районда боттарында өлөөн хөй баш ажыктыг малдарлыг И. Серов, М. Попова чижектиг ындыг кижилер үндүрүглерин төлөөрин база-ла чылып келгеннер.

Бо бүгү болгаш өске-даа фактылар болза, саң-хөө органнарының болгаш көдээ Советтериниң чамдык ажылдакчыларының талазындан көдээ ажыл-агый үндүрүүнүң хавырылдазын чорударда чоннуң ортузунга тайылбыр-массалыг ажылды калбарттырының чугуладын үнелевейн келгенин херечилеп турар.

Ам сорулга болза, ажыл-агый бүрүзүнге көдээ ажыл-агый үндүрүүн онааганының шынын база катап эки хынап көргеш, доктааттынган чиигелделерни хамаатыларга бүрүнү-биле тыпсырын, болдунган частырыгларны эдип, чайладырын хандырары болур.

Советтер болза онааттынган үндүрүглериң чылдазын дүргедеткеш, чоннуң ортузунга тайылбыр-массалыг ажылды калбарттышаан, көдээ ажыл-агый үндүрүүнүң чылдазын ноябрь 1-ден эрттирбейн доозарын хандырар ужурлуг.

В. ЦЫПКИН,
областың саң киллизиниң үндүрүглер болгаш чылдалар киллизиниң начальниги.

Тожу райпромкомбинадының туйбу заводунуң той довурак хоюдукчузу С. Ендан бүдүрүлгеде эки ажылдап, үлүг нормазын хүн бүрү 120—130 хуу күүседип турар.

Чурукта: Б. С. Ендан. Фото В. Антоновтуу.

Багай ажылдыг клуб

Чөөн-Хемчик районнуң Шемиге көдээ клуб тургустунганындан бээр 20 чыл чедип турар. Эрткен чылдарда уран-чүүл бөдүмү организастаттынып, аныяктар аңаа идепкейлиг киржип турганнар. Кижи бодаарга бо хире үр үениң дургузунда турып келген клубтуң ажылы эки болур ужурлуг турбуже харын чоокта чаа тургустунган клубтардан чыдып калган. Ол клуб көдээге культураның одаа болурунуң орнунга харын кандыг-даа септелге чок болгаш шагда-ла өөзи каапкан өөн бажың ышкаш апарган.

Уран-чүүл бөлүмүнге ажыглаар, янзы-бүрү музыка болгаш өске-даа херекселарни четчир санныг кыдыр тып албаан. Стол, сандайлары үрелик, ыңай-бээр ужур иткилеп кагылаан. Көдээ Совет (даргазы Дамдын-оол) клуб септелгезиниң дугайында айтырыг тургузарга:

— Ырлаар, танцылаар дээн ажылдан чалгаараан кижилериниң херээ-дир — дээш, тоовас. Ынчангаш ол клуб 20 чыл иштинде турун келгеш, ам-даа крышалаттынмаан. Клубту крышалаарынга тудуг бригадири Комбу үргүлчү удурланып келген, а ол дугайында колхоз баштаар черге айтырыг тургузуп чеде бээрге «бригадирнии шын-дыр» деп каар.

Клубту таарыштыр кылбаанындан артистер келгенде оларның оюн-концертин колхозчулар даштыгаа тура көрүп турарлар. Хөй чылдар дургузунда септелге кылбаанындан клубтуң хевири безин үрелгеп. Клубту культураның одаа кылыр дээш «Большевик» колхозтуң баштаар чери болгаш көдээ Совет чогуур хемчеглерни алыр ужурлуг.

В. КӨК-ООЛ.

Садыгжының ажылын хыназа чогуур

Өвүр райпозунуң автолавказының садыгжызы Сандак Тумат совет садыгның чурумун каржызы-биле үреп, колхозчу малчыннарга бараан өртөөн улгаттырып, а олардан хүлөөп ап турар продуктуларның өртөөн чиигедип турар.

«Коммунизмче орук» колхозтуң малчыннары Балчыырга 150 рубльдиг лыжа костюмун 174 рубльге, а Борбаккка 72 рубльдиг сапыктарын 98 рубльге саткан.

Садып алыкчыларга каржы болгаш өөлдөк эвес чорук Туматта база бар. Колхозчулардан янзы-бүрү продуктуларны, ылаңгыя саржагны хүлөөп алырда ону лавка иштинге боду чаасканда деңзилөөр. А кажан саржаг дужааган кижи саржагның деңзизи чүге өөскө чоор деп айтыларга, силерниң саржаг кутқан саванар килограмм ажыг-дыр деп кончуттунып каар.

Колхоз суурунда магазин өргелекчизи Омчурта болгаш автолавка садыгжызы Туматка кайызынга-даа чаңгыс савага аппарын саткан саржагларының деңзизи дыка ыңгалдыг болуп турар.

Автолавка өргелекчизиниң ажылының дугайында хомудалды райпо баштаар черинге колхозчулар каш удаа киргеннер. Ынчалзажок ук садыгжының ажылын баштаар чер хынаваайн турар.

К. МОНГУШ.

Кызыл булуңче сагыш салыр

Бай-Тайга районнуң «Малчын» колхозунуң Мөген-Бүренде № 1 хой фермазының төвүнде кызыл булуңнуң ажылы багай чорун турар. Оон өргелекчизи турган эш Мижитек бо чылдың март айдан бээр аңаа ажылдаа-даа, кандыг-даа ажыл кылбайн, колдуунда-ла арагалап чайлаан. Кызыл булуңнуң бажыңының септелгезин чорудар дугайында Каргы көдээ Совет аазаашкынны кылып турган болза-даа септелгени мынчага чедир кылбаан. Мында лекциялар, беседалар чорувайн турар. Сөөлгү үеде кызыл булуңнуң өргелекчизи кылдыр киномеханик эш Богдуну дакырладып каан, ынчалзажок байдал биезги хевээр болуп турар. Чаа-чаа солун кинолар ында үнүп турар, ынчалза-даа кызыл булуңнуң бажыңының соңга каралтарының көжегелери чок, соңгаларының шилдери шупту ойбак болгаш улус олурар сандайлар безин чок. Кинону кижилер бут кырынга туруп алгаш азы шалага олуруп алгаш көөр ужурга таваржып турарлар.

Кызыл булуңнуң бажыңының ишти, даштының хир-чамы база улуг. Аңаа тургулаан столдар, сандайлар аңаа-ла читкилей берген.

Ынчангаш бо кызыл булуңнуң бажыңының септелгезин чорудар, оон бүгү ажылын сегидер, ону эки кадрлар-биле хандырар дугайында дарый хемчегни алыры суур Совединден, партия организациязындан шыңгызы-биле негеттинип турар.

И. УСПУН-ДОРЖУ.

Куш ажылынче сагыш салыр

Бай-Тайга районнуң «Тиилелге» колхозу бо чылын Чадааның инкубатор станциязындан бир муң баш дагаа оолдарын садып алган. Оларны азырап, ажаарын колхозчу эш Чылбакка дааскан.

Дагаа ажаакчызы эш Чылбак ук дагаа оолдарын шынавыла кызымаккай азырап, ажаап, 850 дагаа оолдарын менди доруктуруп өстүрген. Ындыг болза-даа колхоз баштаар чери таарымчалыг чем болгаш өкн оран-сава-биле хандырбазынындан 150 дагаа оолдары өлген. Аарый берген дагаа оолдарын кадыкшыдар хемчегни мал эмчизи эш Тропан база албайн турар.

Т. ХЕРТЕК.

Өлүм чок аттар

Бакунуң 26 комиссарларының маадырлыг өлүмүнүң хүнүнден бээр дөртен чыл болганынга

Даштыкы өжелекчилерден Бакунуң камгалалының төөгүзү хамааты дайынның алдарлыг чыл демдеглелинде маадырлыг чоруктарның бирөзи болуп турар.

Буржуаз националистерниң контрреволюстуг үймээнин чаза шапканының соонда, 1918 чылдың апрель 25-те Азербайджанга совет чазак тургустунган. Бакунуң пролетариадының ынак кижилери Степан Шаумян, Прокопий Джапаридзе, Мешади Азизбеков, Иван Фиолетов, Григорий Корганов болгаш өске-даа большевиктер баштайгы улус комиссарлары болган.

Улус комиссарларының Чөвүлели өлөөн каш чугула чаартылгаларны боттандырган: нефть тывыжын, Каспийниң садыг флодун, банкыларны национализастаан. Бектерниң, хаанларның, ноянларның черин тараачыннарга шилчидип берген. Күрүнеңиң ажыл хереклеринге калбак ажылчы массаларны ёзулуг киириштирип хандырган.

«Бакунуң бүгү пролетариадының чүгле өң идепкейлиг болгаш организастыг деткимчези-биле чугула хемчегларны амыдыралга боттандырып болур. Эрге-чагырганда болгаш боттөргеледе хандыртынган массаларның чогаадыкчы ажылы болза, совет политиканың чедишкиннериниң болгаш тиилелгезиниң карачаңгыс магадыллалы болур. Улус Комиссарларының Чөвүлелинден, бистин кижи бүрүвүстен шыңгыы болгаш могаг чок ажылды негеңер, бистиң базым бүрүзүн шүүмүүлеңер, бедик албан дужаалга төлептиг эвес болгаш ажык чок кижилерни бурруу шаап, халаңар...»—деп чазактың Декларациязында чугаалаан.

Республикага хөй айыылдар: аш, өнчүк-чөңгө, могаттыныышкын, национал ылгажыр чорук кыжаныр турган. Эң-не айыылдыг чорук—Бакунуң нефть байлаанче сундукан даштыкы өжелекчилер: түрктар, германнар, англичаннар болуп турган.

Түрктар уездилерни улай-улай өжелевишаан, бүдүн армян суурларның чонун хыдып турганнар. Персияның талазындан Бакуже англичаннар шургуп, боттарының түрк-герман кагжыкчыларындан тывышты канчап-даа турган. хуназп алырын оралдажып турган. Англи империалистерниң улуг шериг кезектери ол ынчаар чок турган, ынчангаш садып алган чалчаларының—дашнактарның, эсерлериниң, меньшевиктериниң холу-биле өрт кыпсырын бордааннар.

Бакунун чаштына берген буржуазиязы интервентилериниң шериглериниң келирин четтикпейн манап турган. Армян бай идегеттер англичаннарның келирин манап, мусульман байлар түрктарга сөгүүп турганнар.

Англичаннарның айтылгазын ёзугаар хөделип турган контрреволюстуг организациялар сулчөөлерни улаштыр-улаштыр кылып, түрк шериглерден хоорайны камгалап болур дээр аян-биле «эвилелчилерни» чалаар дээш чоннуң ортузунга калчаалыг суртаалды нептередип турган.

— Тиилелге дугайын бодап турар болгаш тиилөөр дээш бүгү-ле чүүлдерни кылып тур бис—деп, республикага берге хүннерде Бакунуң Улус Комиссарларының Чөвүлелиниң даргазы Степан Шаумян В. И. Ленинге бижээн.

Даштыкы өжелекчилерге удур демиселче улусту Бакунуң большевиктери кайгамчык сорук киришкин-биле көдүрүп үндүрүп турган. Хөөлилеттинген агентилериниң чүдек-бүжар бодалын большевиктер кижилериниң караанга көзүлдүр илередип берген. Англи өжелекчилерни чалаары революстуг Россията хамаарыштыр саттынымчы чорук, социализмниң идеяларынга өскерлиишкин болур турган ийик. Боочепсекти сегирип алырынче, даштыкы өжелекчилерге ойтур шавышкынны бөөринче, республиканы камгалап алырынче чонну большевиктер кыйгырып турган. Орус улус-биле акы-дуңма эп-сеткил каттыштырылгазының идеялары азербайджаннарның чүректеринге изиг үнелеп көрүүшкүнү болдурган. Муң-муң патриоттар дайынчы дружиналарже сөкүүп кирип, фронтуже чоруп турган. Россиядан база дуза чедип келген турган.

Багай чепсеглеттинген ажылчын дружиналар, соксаал чок тулчуушкуннарга дендии шагыраан кызыл-шериг батальоннар Турцияның болгаш Германияның дөрт чылдың дайынындан дуржулга алган доктаамал дивизияларына өлүмүг согуушкуннарны таварыштырып, дезин чоруурунче оларны каш-даа удаа албадаан. Ынчалзажок күштер дендии деп эвес турган. Гоекчай чоогунга дөрт хүннериң хан төгүүшкүнүг тулчуушкуннарының соонда түрктар немелде күштерни алгаш, кызыл-шериг кезектерин кыза бергеннер. Улустуң өскерилген саттынымчылары — меньшевиктер, дашнактар, муссаватистер фронтуга бергедөөшкиннерже англичаннарны чалаары дээш контрреволюстуг суртаалды күштелдиреринге ажыглааннар.

Контрреволюстуг организациялардың блогу эрге-чагырганы чедип алырын оралдажып турган. Июль 16-да Баку Совединиң хуралына дашнактар биле эсерлер эрге-чагырганы алырын оралдашкан.

— Даштыкының империалистерининг холунга кирбес бис, бодувустуң хамаарышпас чоруувус дээш демисежир бис база ону бодувустуң күжүвүс-биле камгалаар бис деп чугаалаар төлөде, революстуг бодал болгаш медерел бисте четчир...—деп Степан Шаумян сеткил хайнышкыны-биле чугаалаан.

Түрк өжелекчилерден хоорайны чүгле англичаннар хостадып шыдаар деп меньшевиктер, дашнактар, эсерлер калчаалыы-биле алгыржып турган. Англи өжелекчилерни олар «хостакчылар» деп адааннар.

Бакуже дайын чоокшулап орган. Байдал шыңгыыраан. Нефть тывыжының черлеринге, фабрикаларга болгаш заводтарга митингилер болуп турган. Хоорайны боттарының күжү-биле камгалап болур деп чүвени, Совет Россиядан дузаламчы удатпас хөй катап өзер деп чүвени ажылчыннар билип турганнар.

Июль 25-те Баку Совединиң хуралы база катап болган. Янзы-бүрү партияларның төлөөлекчилери индирге үнүп кээп, чаңгыс аай эвес саналдарны үндүрүп турганнар. Бир талазынга—революциянын, Совет Россияның мурнунга боттарының харыысалгазын билип турар чаагай сорулгалыг, эрес-маадырлыг кижилер турган. Өске талазынга—өскерликчилер турган.

Шил дег арыг сеткилдиг, эрес-маадырлыг Алеша Джапаридзе мынча деп шыңгыы кыйгырып турган:

— Силерге чугаалап тур мен: англичаннарны бээр кыйгырбаңар, чүге дизе Совет эрге-чагырганы ат кылганынар ол, Россиядан Бакуну адырганынар ол, ынчангаш эттинмес алдагдал болур. Англичаннарны чалаар деп силериниң шиитпириңер Баку Совединге согуушкун болур.

Контрреволюстуг өлүктүң баштыны, меньшевик Айолло большевиктер эрге-чагырганы дүүнүп бээр, Советтерден үнер ужурлуг, үнүп чорүүр деп алгырып турган.

— Бис үнмес бис!—деп Шаумян аңаа харыылаан.

Хоорайже англи шериглерни келдирер дугайында меньшевиктернин резолюциязын шоолуг эвес хөй нуруу-биле бадылаан.

Бакунуң пролетариадының демиселин эң-не кичээнгейлии-биле хайгаараан турган В. И. Ленин Бакунуң большевиктериниң тактиказын чүүлдүг деп көрүп турган. Оон бижээни:

«Англи-француз империалистер-биле кандыг-даа чөпшөөрөжилгеден шиитпирлиг өйталаар чорук—бакынчы эштеривистиң карачаңгыс шын базымы ол, чүге дизе үзе кирдирген девискээрде-даа болза, тускайлаң социалистиг эрге-чагырганы империалистиг дайынның кулу болдурбас» (Чогаалдар, том 28, арын 6).

Контрреволюстуг идегеттер эрге-чагырганы өжелеп алгаш, «Төп Каспийниң диктатуразы» деп алаан өскерликчи чазакты тургусканнар.

Англи генерал Денстервиль мынча деп сактып бижип турар: «июль 26-да Бакуга үр манаан эргилде болган: большевикчи чазак дүжүртүнген болгаш ону Төп Каспий диктатура дээр чаа бөлүк-биле солаан».

Совет чазакка шынчы кезектер, ажылчыннарның чепсектиг отрядтары, коммунистер хоорайның шөлдериниң бирөзинге дайынчы лагерь кылдыр турып алган. Бүгү бергелерже баарынче белен бөлүктү болгаш Бакунуң пролетариадын Шаумян, Азизбеков, Джапаридзе болгаш өскеда улус комиссарлары удуртып турган. Астраханьче барып, Кызыл Армияның хүрөөлеңинге каттыжар болгаш Октябрьның идеялары дээш демисежир деп шиитпирлөөн турган.

Августуң 5-те Турцияның ийи полктары Бакунуң кырынче шургуп кирип келген. Хоорайның салымхуузу бергедөөн турган. Коммунистиг отряттар дайынга коргуш чокка удурланып үнген. Түрктар чылча шаптырып, дезин үнген.

Каш хүннер эрткенде, кызыл-шериг кезектери болгаш ажылчыннар отрядтары пароходтарга олурушкан, Астраханьче, совет эрикче чоруп-кан. Оларны далайга чорда «Төп Каспий» чазааның шериг боробльдери сүрүп чедип келгеш, артиллерияның күчүлүг алышкыны-биле пароходтарны Бакуже өөн чоруурунга албадаан.

Пароходтар доктаар черге ажылчын отрядтарның чепсөөн хураагаан, а большевик чазактың 35 удуртукчуларын туткаш, кара бажыңнаан. Бакунуң туттурган комиссарларын өскерликчи чоруктуң чагырыкчылары түрктарның дорамчылаашкынынга таварыштырарын бодаан. Ынчалза-даа ол болдунмайн барган. Улус комиссарларын пароходтарга олуртқаш чорудупкан. Каспий далайның өске эринче Красноводскиге турган англи интервентилер, ак-гвардейжилер оларның холунга Баку комиссарлары кирип бээр деп барганын билгеш, оларны араатанзыг аажылаарынга белеткени берген.

Ол белеткелди Англияның миссиязының төлөөлекчизи капитан Реджинальд Тиг-Джонс удуртып турган. Ол белеткелдиң планын чогаадып кылган. План мындыг турган: комиссарларны Индияже чорудар кижилер кылыр Ашхабад уунче чорудар болгаш орук ара өлүр.

Бакунуң комиссарларының чыткан өрөөлинге дүне өлүрүкчүлер чедип келген. Олар кижилерни даңзы ёзугаар кыйгырып эгелөөн. Ол даңзыда Бакунуң комиссарларындан аңгыда, аңаа совет ажылдакчылар база бар болган.

Чарлышкынның шагы келген. Маадыр большевиктер өрөөлде арткан өөрү-биле кезээ мөңгеде байырлашкаш, эжиче дидим шыңгыы базымнар-биле үнүпкеннер.

Иван Фиолетов кара-бажыңның хереөөннер суп каан өрөөлиниң эжин-биле эртип чыткаш, кадайынче мынча деп кыйгырып четтиккен:

— Мөгүдеве! Бажымны чоргаар көдүргеш, идеям дээш өлүр мен!

Бакунуң комиссарларын дүне тускай поезд-биле Ашхабад уунче чорудупкан. Красноводскиден 207 верста черге чораан, поезд турупкан. Поездиден баштайгы бөлүктү өлүрүкчүлер үндүрүп келген. Оларны демир орук шугумундан ырадыр алгаш барган болгаш элезиниг арттың ийинге тургузуп алган. Араатанзыг боолаашкын эгелөөн.

Бакунуң 26 комиссарларын англи өжелекчилер болгаш оларга хөлезиленгеннер өлүргеннер. Оларның революстуг маадырлыг чоруу коммунизм тургузуп турар совет улустуң чүрөөнде кезээ мөңгеде артқан. Олар коммунистиг ниитилелдиң тиилелгези дээш чурттап, демисежип болгаш боттарының магалыг чаагай амы-тынын ол дээш бергеннер.

М. ЧАЧКО.

Малайя Федерациязы бөгүн

Бир чыл мурнунда Малакка чыртык орулуктун мурнуу ужунга бүрүн эргелиг чаа күрүне—Малайя Федерациязы тургустунган. 170 чыгыы чылдар дургузунда англ өжелелге турган чурттун тускайланып, күрүне болганы ол болушкунга бүгү делегейнин хосталгага ынакшылдыг улустары изин-биле бөйүр чедирип турган. Дайын сөлүндеги каш чылдарда англи империалистер Малайяга национал хосталгалыг шимчөшкинни боочепсек күжү-биле базар дээш кам хайыра чок орадлажыышкынны кылган. Алактын сөлүнде колонизаторлар алды миллион ажыг кижилиг малай улустун бодунун чуртунга хамаарышпас эргени тыпсыр дугайында негелдезин хандырар ужурга таварышкан.

Тускай күрүне болур эргезин чаалап алганының соонда Малайя Федерациязы политиктиг болган социал экономиктиг нарын берге байдалга ужурашкан.

Малайяның хамаарышпас чоруун кызыгаарлаар дээш англи колонизаторлар бүгү-ле аргаларны хереглеп турганнар. Англияның Мурнуу-Чөөн Азияда колониязы болган шериг-далай базазы болбушаан турар Сингапур орулуктан чурттун кол кезээн олар кара өжегээр ангылаан. Великобританияның чаза 1957 чылдың октябрьда Малайя Федерациязына шериг дугуржулгазы кылырын албадаан. Ол дугуржулганы ёзугаар Малайяның девискээринге өскенин чепсектиг күштерин тургузарын көрүп турар.

Даштыкы кулданыкчыларга удур чепсектиг демиселди үргүлчүлеп, шыргай иштинче кирген малай партизан-патриоттарга удур колониалдыг дайынны ол даштыкы шериглер чорудуп турар. Тура-халыышкын кылганнарга удур хыдыкчы бөлүктерни англи генерал Кеселы баштап турар.

Малайяның шерини, флодун болган шериг-агаар күштерин англи колонизаторлар контрольдавышаан, ол чуртта политиктиг байдалды таарымчалыг болдурарын янзы-бүрү аргалар-биле үзүп турар. Бангкоктун «Дейли мейл» солунунуң чөптүү-биле айытканындан алырга, малай партизаннарга удур үргүлчүлеп турар дайынның үзүлүг эргелери Англияның башкарыкчы бөлүүнге берип турар. Малайя болза, джунглилерге амгы үеним дайын чорудулгаларының аргаларын чогаадып кылырынга идеалдыг өөредилгенин шөлү болур деп Лондонуң парлалгазы ыыт чокка ажыы-биле миннип бижин турар. Дайынчы операциялар-биле холбашкан бүгү үүлдерни курт-кымыскаяк болган өрге-күске аймаанче аарыг өскүдер бактериялар-биле халдавырландырган ок-биле адар тускай хараалдыг снайпер ланчыысының дээшкининге чедир өөренири-биле тускай шинчилел кылыр бөлүк шеригни Малайида эжелел шерининче чорудун берген дээрзин бо чылдың март 9-та Англияның «Санди таймс» солуну дыңнаткан.

Малайяның патриотчу хөй-ниитизи даштыкы өжелелге шиитпирлии-биле удурланып турарлар. Чурттун политиктиг болган хөй-ниитинин дыка хөй организациялары, оон иштинде Малайяның Ажылчын партиязы, Социалистиг улус фронтузунун составынга кирип турар Улус деп шилгелиг партия болган Улус партиязы, завод ажылчыннарының Бүгү Малайя профэвилели, Малайяның профэвилелдериниң чигине чөвүлели болган Малайяның социалистиг аныяктарының эвилели бар.

Федерацияның девискээринге даштыкы шеригниң туруп турары чурттун экономиктиг хөгжүлдезиниң оруунга кол моондактың бирээзи ол болуп турар.

Малайя чурт байлаанның талазы-биле Азияның Мурнуу-чөөн чүгүнде күрүнелерде эн-не бай чурттун бирээзи, делегейде нагуралдыг каучуктун үштүн бири бо биче чуртка онаажып турар. Чурттун каучук плантацияларында 320 муң хире ажылчыннар ажылдап турар, ынчаарга бүгү каучук үлетпүрүнүн барык 2 миллион хире кижилер, тодаргайлаарга чурттун чурттакчы чонунуң үштүн бири хамааржып турар.

Ындыг болза-даа Малайяның чону бодунуң национал байлаан баш билир эргези чок. Лондонуң санхөөзүнүң күчүлүг магнаттары Малайяның каучук плантациязының 70 хуузун болган каучук экспортун барык шуптузун контрольдап турар.

Малайяның экономиказының база бир чугула адыры болза, ак-коргулчун болуп турар. Капиталистиг чурттарның ак-коргулчун курлаарының 30 хуу хирези Малайяга онаажып турар. Он чыл иштинде (1947—1957 чылдарда) бүгү капиталистиг чурттарның эзилдирип алганы бүгү ак-коргулчунуң 38 хуузун Малайя берген. Ынчалза-даа экономиканың бо адырында-даа тергинденчи байдалды база-ла даштыкы, колдуунда-ла англи компаниялар эжелеп турарлар. Олар Малайяның ак-коргулчун рудазының уургайларының барык 57 хуузун контрольдап турарлар.

Малайяның бойдус байлаа англи колонизаторларның хемчөөл чок байып турганының дөзү болуп турган. Чүгле дайын сөлүндеги 6 чылдар дургузунда Англия Малайядан 1713 миллион долларны соруп чиген, ол болза Малайяның каучук бүдүрүлгезинге болган ак-коргулчун база Малайяның өске-даа даг уургайы үлетпүрлериниң адырларын сайзырадырынга Англияның салган бүгү хөрөнгизинден беш катап хөй болуп турар. Ол аажок улуг ажыкончаны колонизаторлар ажылчы чонну эң дерии, каржы ёзу-биле мөлчүп турган алганнар. Тропиктиң кыпсынчыг изиг хүнүнге шөндүрүп, хүнде 12—15 шак иштинде ажылдаар ийикпе, ак-коргулчун уургайында малай ажылчыннар эки дөөнде-ле 4 фунт ак-быдаа ажылдап алыр мындыг берге байдал-биле ажылчы чонну мөлчүп турарлар.

Малайя Федерациязының хамаарышпас тускай чоруун тургузун чарлаан соонда ооң чаза национал-дың хөрөнгитеннерин камгалаарынче угланган тодаргай базымнарны кылып турар. Ынчалза-даа чурттун экономиказында национал капиталдың туружу ам-даа кошкак черни эзлеп турар. Ооң үлүүнге капитал салыышкындан чүгле 8 миллион фунт стерлинг онзажып турар, ынчаарга каучук бүдүрүлгезинде болган ак-коргулчун уургайларында чүгле англи капитал 150 миллион фунт стерлинг ажып турар.

Байдал мындыг турда, национал хөрөнгитеннериниң туружу чүгле күрүненик деткимчези-биле быжыглап болур. Чурттун бүдүрүлгелери-биле чөрүлдежир даштыкының ындыг компанияларына чаа капитал салыышкын кылырын Малайяның чаза моон соңгаар чөпшөөревес деп Федерацияның Садыг болган Үлетпүр министри Тан Сью Син бо чыллың июльда тускай медеглелди кылган. Министриң чугаазы-биле алырга, Федерация чаза национал хөрөнгитеннерни базып, чыган турар даштыкы бараанар-биле рынокту долдурар чоруккa удур шиитпирлии-биле демисежир.

Улус ажыл-агыйын ажыаландырарына 1 миллиард 358 миллион түнүг малай долларны төлевилээн экономика хөгжүлдезиниң беш чыл программазын 1957 чылдың эгезинде Малайяга чарлап үндүрген. Ынчалза-даа ол программаны боттандырарынга делегей рыногунда эң-не таарымча чок байдалдарга таваржы берген.

1947—1957 чылдарда Баттышкан Штаттар Малайяның ак-коргулчунунуң 55 хуу хирезин садып алган болгаш малай каучугун хереглээр талазы-биле Англияның соонда, ийиги хереглекчи ол болуп турган. Ынчалза-даа АКШ-та болгаш капиталистиг делегейниң өске-даа эң улуг чурттарында улам калбарып турар экономиктиг кризис Малайя Федерациязының экспорт садынга шыңгыы согуушкун болган. Чүгле 1958 чылдың бирги кварталында каучукту болгаш ак-коргулчунну экспортаанындан Малайяның күрүне банкызынче киирер каайлы орулга эрткен чылдың ол үеи-биле деңнээрге 45—48 хуу кудулаан.

Чуртта ак-коргулчун үлетпүрү кызырлып турар. 1927 чылдың ноябрьдан 1958 чылдың майга чедир Малайя Федерациязына ак-коргулчунуңу 281 уургайлары хагдынган, ол болза, ажылдап турар бүдүрүлгелериниң 32,2 хуузу болур. Бо чылдың июльда Малайяның «Стрейтс таймс» солуну ажыл чөптарның саны 60 муң кижи чедип турар деп бижээн. Малайяның экспортунуң кызырлып турары үлетпүр хөгжүлдезин боттандырарынга акша-хөрөнгини дыка кызырарынче федерацияның чазаан албадап турар.

Бир эвес экономика хөгжүлдезиниң беш чыл программазында көрдүнген-даа үлетпүрүнүн кандыг-бир бүдүрүлгезин тургузарынга чазак бодунуң хөрөнгизинден шаңнал дузаламчыны бо чылын берип шыдавас дээрзин чоокта чаа Сан министерствозу чарлаан.

Мындыг байдалдарда Малайя Федерациязының садыг үлетпүр бөлүктериниң иштинге Малайяның төөгү шагдан бөөр садыглап келген экспорт бараанларын садып ап болур болгаш экономиканы эде тургузарынга дериглерни оларга садып болур социалистиг лагерьниң күрүнелери-биле садыг харылзаазын калбартырының эргежок чугулазынга бүзүрөөшкиннер өзүп турар. Сөөлгү үеде барыын талакы улуг күрүнелериниң талазындан Малайяны СЕАТО-нуң дайынзырак бөлүүнче киир тыртарын оралдажып турар. «Бандунг чурттарының, ыларгыя Индияның талазындан Малайяга нейтрализаастыг саңлдар-хамаарылгазынга удурланыштыр база ооң-биле кады Малайяны СЕАТО-че хаара тударынга угланган бистиң бүгү күжүвүстү үргүлчүлөөри дээш болдунар бүгү хемчегни алыр ужурлуг бис»—деп АКШ-тың Ыраккы Чөөнчүкте шериг-агаар күжүнүң командылавчызы Лауренс Бутер медеглээн.

Ынчалза-даа Малайя Федерациязы СЕАТО-нуң киржикчизи болурундан ойталап турар. «Малайя өске чурттун атом базазы болурунга кажан-даа чөпшөөрешпес»—деп федерацияның камгалал министри Хусейн Абдул Разак онзалап чугаалаан.

Малайя Федерациязы тайбыңга ынакшылдыг өске күрүнелер-биле кады Чоокку болгаш Ортазкы Чөөнчүкке америк-англи агрессияга шиитпирлии-биле удурланып турар болгаш даштыкы шериглерни доңдораан үндүрерин негеп турар. Федерацияның кызыгаарынга мырыңай чыпшыр чоок Сингапурга америк далай чадаг шерини дүжүргени чурттун хөй-ниитизин ханызы-биле киленнеткен. Америк халдакчыларның бо чаа актызын Азияның Мурнуу Чөөн чүгүнүн тайбың чоруунга кыжанмышкын-дыр деп Малайяның чону шын үнелеп көрген.

Малайяның чаза чоокта чаа парлалгага медеглел кылган. Ол медеглелинде «бүгү күрүнелер-биле» найыралдыг харылзааны тургузар күзедиин болгаш «хостуг садыгны» сайзырадырын чугаалап турар. Ол күзелдерни боттандырары Малайяның хамаарышпас чоруун быжыглаарынга дузалаар болгаш амгы ажыл-агый бергедөөшкиннерин ажып тиилээринге дузалаары маргылдаа чок.

В. ЛИ.

Төөгү эртемниериниң кандидады.

Н. А. Мухитдинов Каирде чеде берген

Баттышкан Араб Республиканың президентизи Насер Совет Эвилелинге чоруп турганының үезинде ССРЭ-ниң Дээди Совединиң Национаддар Совединиң даштыкы херектер талазы-биле комиссиязының Даргазы Н. А. Мухитдиновту КАР-га келзин деп чалаан. Н. А. Мухитдинов ол чалалганы хүлээп алган болгаш сентябрь 17-де Каирже чорупкан.

ССРЭ-ниң Дээди Совединиң Национаддар Совединиң даштыкы херектер талазы-биле комиссиязының даргазы Н. А. Мухитдинов «ТУ-104» деп тускай самолет-биле сентябрь 17-де КАР-ның найыслалы Каирде чеде берген.

Н. А. Мухитдинов президент Насерниң аалчызы болуп, Каирге кашдаа хонар.

Октябрьның 41 чыл оюнун алдары дээш

БУДАПЕШТ. (СЭТА). Октябрьның социалистиг Улуг революциязының 41 чыл оюнун алдары дээш чарыш Венгрияда калбарып турар. Октябрьның социалистиг Улуг революциязының 41 чыл оюнун алдары дээш чарышты өгелээн, Шальогтарьянның кан кылыглар заводунуң ажылчыннарының өгелээшкининиң дугайын «Непсабадшаг» солун чоокта чаа дыңнаткан. Цехтериниң коллективтериниң болгаш түс-тус ажылчыннарның алган хүлээлгелериниң аразында бүдүрүлге планнарын деңдески күүседири, бүдүрүлгениң технологиязын ылап сагыыры, продукция үндүрериниң болгаш камналганы көвүдедири чугула ужур-дузалыг болуп турар.

Диошдьер бүдүрүлгелериниң коллективтери шальготарьяннарның өгелээшкинин чаагай сорук киришкин-биле деткээннер. В. И. Ленин аттыг металлургия комбинадының, «Димаваг» дээр машина тудуунун заводунун, инструмент заводунун болгаш чиик машина тудуунун заводунун ажылчыннары митингилер өткүрүп, ажылчыктыг ханыгылардың алдары дээш күш-ажылчы хүлээлгелерни алырын болгаш «мурнакчы бүдүрүлге» деп хүндүлүг атты чаалап алыр дээш демисежирин шиитпирлээн.

Матравидекскиниң болгаш Одескиниң хөмүр даш трестилериниң коллективтери боттарының аразында будун чартык чыл чаржып келген. Бо чылдың эгезинден бөөр хөмүр даш казылдазының өртек-үнелин 10 ажыг форинт чиигеткен Матравидекскиниң шахтерлары мурнунда чоруп турар. Амгы үеде ийи трестилериниң коллективтери Октябрьның 41 чыл оюнун алдары дээш чаржып турар.

Оман патриоттар ойтур шаап турар

КАИР. (СЭТА). Имам Оманның Каирде төлээ чери медеглел чарлаан, англи өжелел шериглери Визвиниң чоогунда Харут дээр чурттакчылыг черни бомбалап турганын болгаш ону долгандыр плантациларны өртединкенин ол медеглелде чугаалап турар.

Оман патриоттар анда харыы кылдыр Низвиден ырак эвесте турар англи быжыглал черлериниң бирээзинче халдашкын кылган деп медеглелде чугаалап турар. Тулчуушкун үезинде ийи англи куяк машиналарны узуткаан болгаш кашдаа англи солдаттарны болгаш офицерлерни өлүрген. Навейли хоорайның чоогунга оман патриоттар 4 моторлуг англи шериг самоледун аңдара аткан.

Швеция. Стокгольмнуң шөлдериниң бирээзинде.

Фото Н. Привалевтуу. СЭТА-ның фотохрониказы.

Атомнуг болгаш водородтуг чепсектиң шенелделерин саат чок соксадыр дугайында айтырыгны чугаалажырын Совет Эвилели саналдап турар

КНО-нуң чингине секретары Д. Хаммаршельдиге Кол Ассамблеяның XIII сессиязында ССРЭ-ниң төлээлериниң башкыны А. А. Громыконуң чагаазы

НЬЮ-ЙОРК. (СЭТА). Кол Ассамблеяның XIII сессиязында ССРЭ-ниң төлээлериниң баштыңы А. А. Громыко КНО-нуң чингине секретары Д. Хаммаршельдиге сентябрь 15-ке чагаа чоруткан. Чагаада чугаалап турары:

«Атомнуг болгаш водородтуг чепсектиң шенелделерин соксадыр дугайында» деп бо чүүлдү чугула болгаш соңгаарлаттынмас айтырыг кылдыр Кол Ассамблеяның XIII сессиязының хүн айтырымына киирер кылдыр Совет Социалистиг Республикаларның Эвилелиниң Чазааның даасканын ёзугаар ССРЭ-ниң төлээлери киирип тур».

Ук айтырыгның талазы-биле тайылбыр бижиинде чугаалап турары:

«Атомнуг болгаш водородтуг чепсектиң шенелделерин соксадыр дугайында»—чүүлдү Кол Ассамблея чугула болгаш соңгаарлаттынмас айтырыг кылдыр көөрү Совет Социалистиг Республикаларның Эвилелиниң Чазааның даасканын ёзугаар совет төлээлер саналдап тур».

Бо айтырыгны дүрген шиитпирлээриниң өгежок чугулазы дараазындагы үүлдерден болдунуп турар:

Бирээде, атомнуг болгаш водородтуг бомбаларның шенелделерин үргүлчүлөөри атомнуг чепсеглеңишкиннерни өндере бүдүрериңге идиг берип, ядролуг чепсектиң улам-па үрегдекчи хевирлерин тургузарының хереңге бараан болуп турар, ол чорук атомнуг дайынның тыптып келириниң айылын улгаттырып турар.

Ийиде, ядролуг чаа чазылдырыг бүрүзү агаарны, хөрүүнү база далайларның болгаш океаннарның сугларын халдавырландырып турар улам-на хөй хемчөөлдиг радиоактивтиг продуктуларның тургустунарынга чедирер. Атомнуг болгаш водородтуг чепсектиң шенелделерин бир эвес соксатпас болза, бүгүн безин хөй-хөй миллион кижилерниң амы-тынынга болгаш кадынга кыжанып турар атомнуг радиацияның айылы даарта улам-на улгады бөөр. КНО-нуң атомнуг радиация талазы-биле өртем комитеди ол айылыпе ноокта чаа кижилерни ыларганы билдингир болгай. Ол комитеттиң кежигүннери—15 чурттарның чазактарындан томуйлаттырган ең көскү өртемденнер ядролуг шенелделерни үргүлчүлөөри «амгы болгаш келир үеним салгакчыларынга чаа болгаш дыка улуг хемчөөлдиг кестүн көрбөөн айыыл болур» деп түүнелди кылганнар. Өртемденнериниң ол сагындырының Кол Ассамблея бүгү шыңгыызы-биле көөр хүлээлгелиг.

Үште, ядролуг шенелделерни чер болганга соксадыр дугайында дугуржулганы хайгаараар контрольдуң боттуг системазын тургузар аргалыңга хамаарыштыр экспертте-рниң Женевага чөвүлел хуралы бир эп-сеткилдиг бодалды кылыпканда, ол чугула айтырыгны шиитпирлээринге моон ыңайты узамдыктырылга шыдажыр арга чок.

Атомнуг болгаш водородтуг чепсектиң шенелделерин саат чок соксадыр дугайында дугуржуп алырын Совет чазак 1955 чылдан өгелээш саналдап келген.

Ядролуг шенелделерни чер болганга соксадырынга практиктиг өгелээшкинни кылырын күзээш, Совет чазак атомнуг болгаш водородтуг чепсектиң бүгү хевирлериниң шенелделерин Совет Эвилели чаасказын соксадыр дугайында шиитпирни хүлээп алган болгаш ол үлегерни өдерериниче АКШ-ты болгаш Англияны кыйгырган.

Атомнуг болгаш водородтуг чепсектиң шенелделерин бүгү күрүнелер саат чок соксаткан турарынга Совет Эвилелиниң ол базымы таарымчалыг байдалдарны тургускан. Ынчаарга АКШ-тың болгаш Великобританияның чазактары Совет Эвилелиниң үлегерин чүгле эдербөөн эвес, харын ооң өгелээшкининге ядролуг чепсектиң шенелде чазылдырыгларын амгы үеге чедир туруп көрбөөн күженишкин-биле олар массалыг чорудуп харылааннар. Бо үүлгедиглер болза, АКШ-тың болгаш Великобританияның чазактары Совет Эвилелиниң ядролуг шенелделерни соксаткаңын боттарынга шериг талазы-биле артык күштерни алырының сорулгаларынга ажыглаарын орадлажып турарын хереченлеп турар-дыр, моон уламындан ССРЭ-ниң айыыл чок турар чоруктун хажыылы-биле эртип шыдавазы чаагаар-ла билдингир.

Атомнуг болгаш водородтуг чепсектиң шенелделерин чер болганга кезээ шагда соксадыр дугайында айтырыгны таарымчалыг шиитпирлээр дээш Каттышкан Организациязы өгежок чугула бүгүле хемчегларни алыр ужурлуг деп Совет чазак санап турар. Ол чорук АКШ-тың болган Великобританияның чазактарының август 22-деги медеглелдериниң кестүн турарын ёзугаар алырга, черле өгежок чугула, чүгле дээрге, бо чазактар ол айтырыгны барымын талакы күрүнелериниң боттарының-на турштарының ужурундан күүсеттинмес чамдык байдалдарның дугайында айтырыг-биле холбаштырбышаан. атомнуг болгаш водородтуг чепсектиң шенелделерин соксадыр дугайында айтырыгны шиитпирлээрин узамдыктырын үргүлчүлеп турардыр. АКШ-тың болгаш Англияның чазактары ядролуг чепсектиң шенелделерин болдурбас деп улустарның бир эп-сеткилдиг негелдемелерин хереккe алырын күзевейн, ооң уламындан шенелделерни үргүлчүлөөни дээш база ол шенелделериниң түүнелинде кижи төрелгетенге болдунгу дег өлүмнүг ужуктар дээш бүгү харыысалганы боттарынга ап турар-дыр.

Ол айтырыгны Кол Ассамблеяның көөрү болгаш ол дугайында таарымчалыг шиитпирни үндүрери делегейниң бүгү байдалынга таарымчалыг саңлдарын чедирип, атомнуг болгаш водородтуг чепсекти бүгүн хоругдаарынче орукка баштайгы чугула базым болуп база чепсеглеңишкиннерни дүжүрериниң еске чугула айтырыгларын шиитпирлээринге таарымчалыг байдалдарны тургузар ийик.

Атомнуг болгаш водородтуг чепсектиң шенелделерин соксадыр дугайында айтырыгны чепсеглеңишкиннерни дүжүрериниң нинти программазындан тускайлаары болгаш күрүнелер аразында боттуг карышкактар бар болуп турар чепсеглеңишкиннерни дүжүрериниң еске айтырыглары-биле холбаштырбайн, ону саат чок болгаш тускай шиитпирлээри өгежок чугула деп Совет чазак санап турар. Ол айтырыгны шиитпирлээрин чогум-на харын мынчалдыр көөрү тайбыңнын эрге-ажыктарынга таарыштыр турар».

КНО-нуң Кол Ассамблеязының XIII сессиязы ажыттынган

НЬЮ-ЙОРК. (СЭТА). КНО-нуң Кол Ассамблеязының өөлчеглиг XIII сессиязы бодунун ажылын сентябрь 16-да Нью-Йоркта өгелээн.

Кол Ассамблеяның мурнундагы XII сессиязында дарталап турган дарга Мунро (Чаа Зеландия) сессияны ажыткан.

Ыыт-шимээн чок болурунуң байырлыг минутазының соонда төлээлериниң бүзүредир бижиктерин хынаар талазы-биле комиссия соңгаан, ооң XIII сессияга Кол Ассамблеяның даргазын соңгуурунче шилчээн.

КНО-нуң Кол Ассамблеязының XIII сессиязының даргазынга Маликти (Ливан) соңгаан.

КНО-нуң Кол Ассамблеязының даргазын чажыт бадылаашкын-биле, аңаа хөй нуруузун барымдаалап соңгуур. Кандидатураларны хуралдарга албан ёзузу-биле дешпиттес, ынчалзажок амгы сессия өгелөөринин мурнунда-ла дарга дужаалга үш кандидатураларны: Мухаммед Махгубту (араб күрүнелериниң зажок хөй нуруузу дешпиткен), Иржи Носекти (Чехословакия)—Чөөн Европа чурттарының бөлүүнден болган Шарль Маликти (Ливан) деп-шиткени билдингир апарган, Ш. Маликтиң кандидатуразын деткиир дээш кампанияны Каттышкан Штаттар чорудуп турган.

Бадылаашкын өгелөөриниң мурнунда Чехословакияның төлээлериниң баштыңы даштыкы херектер министри В. Давид ооң төлээлери араб чурттарның кандидады Махгубка ажыктыг кылдыр Посектиң кандидатуразын дүжүрүп турарын медеглээн.

Баштайгы өөлчегде 45 бадылаашкыннарны алган Малик дарга кылдыр соңгуттурган. Махгуб дээш 31 бадылаашкыннар бердинген. 4 төлээлер бадылаашкындан дадагалаан.

Маликтиң кандидатуразын араб күрүнелер хүлээвээни билдингир болгай. Ынчаарга Ассамблеяның даргазы албанга ол кандидатураны АКШ-тың төлээлериниң дөгеп киргенинин ол фактызы Каттышкан Штаттар араб улустарның саналоналын херекке албайн турарын болгаш чаагай күзел чок сорулгаларны удуртулга болдуруп турарын көргүзүп турар-дыр. КНО-нуң тускай онза сессиязының Араб Чөөн чүктүң чурттарынга шуут хамаарышкан резолюциязын күүседир чоруукту АКШ-тан болгаш Англиядан Ассамблея манап турар деп чүвени барымдаалап көөр болза, бо чорук улам-на илдең болу өөр.

Ооң соонда Ассамблеяның пленарлыг хуралының ёзу барымдаалаан чапсарын чарлаан болгаш комитеттер дарталары соңгууру-биле Ассамблеяның ажылчын комитеттериниң өөлчеглиг хуралдарын чоруткан.

Бирги комитеттиң (политиктиг айтырыгларның болгаш айыыл чок чорук айтырыгларының талазы-биле комитеттиң) даргазынга Мигуэль Украинаны (Сальвадор) соңгаан. Өске комитеттериниң даргаларынга соңгуттурганнар болза: политиктиг тускай комитет—Михай Магеру (Румыния), ийиги комитет (экономика болгаш саң айтырыгларының талазы-биле комитет)—Тору Хагивара (Япония), үшкү комитет (социал, гуманитария болгаш культура айтырыгларының талазы-биле комитет)—Лина Цалдарис (Греция), дөртү комитет (хайгаарал айтырыгларының талазы-биле комитет)—Фредерк Болэнд (Ирландия), бешки комитет (административ болгаш бюджет айтырыгларының талазы-биле комитет)—Клод Корea (Цейлон), алдыгы комитет (юридиктиг комитет)—Хорхе Кастанеда (Мексика).

Чапсар соонда КНО-нуң Кол Ассамблеязының пленарлыг хуралы дагын өгелээн. Сессияның даргазының 13 орулакчыларын чажыт бадылаашкын-биле соңгаан. ССРЭ-нин, АКШ-тың, Эквадорнуң, Англияның, Францияның, Пакистанның, Уругвайның, Австрияның, Индонезияның, Непалдың, Чехословакияның, Голландияның төлээлекчилери болгаш эн-не эвээш саныг бадылаашкынны алган чанкайшичи орулакчыларның санында киргеннер. Ооң соонда Кол Ассамблеяның XIII сессиязының кол комитедин тургускан, ооң сорулгазы болза, сессияның хүн айтырыгларынга хамаарыштыр сүмелерни киирери болуп турар.

Кол Ассамблеяның пленарлыг хуралы моон-биле доозулган. Ийиги чугаалажылга өгелээн дараазының хуралы сентябрь 18-те болган.

АКШ Тайваньның районунда күштерин көвүдедип турар

НЬЮ-ЙОРК. (СЭТА). Тайваньның районунда бодунуң чепсектиг күштерин АКШ көвүдедирин үргүлчүлеп турар. Ассошиэйтед Пресс агентилелиниң корреспондентизиниң Тайбэйден (Тайваньдан) дыңнатканын ёзугаар алырга, Тайваньның районунда турар 7-ги америк шериг-далай флодунга «Эссекс» дээр улуг авианосец каттышкан. Ооң мурнунда ливан болуушкуннар кидин түлүк чоруп турда, ол авианосец Чер ортузу далайга турган болгаш 6-гы флоттуң составынга кирип турган.

«Эссекс» дээр авианосецтен ангыда, 7-ги флоттуң составында эң чаа «Принстон» дээр авианосец база кирген. Ам 7-ги флоттуң составында эң улуг дээн 6 америк авианосецтер бар. Амгы үеде 7-ги флот болза чаңгыс черге кажан-бир шагда чыглып турган бүгү-ле флоттардан эң-не күчүлүг болуп турар деп Ассошиэйтед Пресс агентилелиниң корреспондентизи айтып турар.

Алжир-тунис кызыгаарга болган чорук

ПАРИЖ. (СЭТА). Француз шериглериниң тунис кызыгаарны чаа үрээнинин дугайын Парижтиң солуннары дыңнадып турар.

Информация айтырыгларының талазы-биле Тунистиң статс-секретариадының сентябрь 16-да медеглээнин ёзугаар алырга, бөлүк француз солдаттар сентябрь 10-да Айн-Драхамның районунда тунис кызыгаарны эртип келген болгаш аныяк тунис кижини алгаш бирган. Сөөлзүреди ол тунис кижини кызыгаарга өлүрүп каан чытканын тып алган.

Сентябрь 15-тин дүнезинде француз артиллерия Уштат дээр тунис чурттакчылыг черни боолап, бир хөрөөжен кижини өлүрген болгаш чурттарга тудугларынга база ол черниң чонунуң тарылгаларынга материалдыг улуг когаралды таварыштырган.

Редакторнуң ораанчызы
Д. Б. БАЙЫР-ООЛ.

РЕДАКЦИЯНЫҢ АДРЕЗИ: Кызыл, Щетинкин кудумчузу, бажың № 3 ТЕЛЕФОННАРЫ; редакторнуң 3—62, редакторнуң ораанчызының, иштики информация кылдызының 3—88, харыысалгалыг секретарының, культура болгаш амыдырал кылдызының 4—98, партийжи амыдырал, пропаганда, үлетпүр болгаш транспорт, бөдөө ажыл-агый кылдыстериниң 3—68, чагаа кылдызының база бухгалтериянның 3—65.

ТС—01059

Культура өргелелиниң типографиязы.